

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XV^{то} обикновено Народно събрание.

Втора редовна сесия.

XXVIII заседание, петък, 8 мартъ 1913 г.

(Открито отъ подпрѣседателя г. А. Буровъ, въ 2 ч. 45 м. слѣдъ пладне)

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: (Звъни) Моля г. секретаря да провѣри отсъствающитѣ г. г. народни прѣдставители.

Секретарь А. Кипровъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Несторъ Асджиевъ, Хафузъ Садъкъ Алиевъ, Хасанъ-бей Анти-беевъ, Петъръ Бабаджановъ, Цанко Бакаловъ, Димитъръ х. Баневъ, Марко Бошковъ, Димитъръ Бръчковъ, Ангелъ Вачовъ, Велчо Велчевъ, д-ръ Никола Георгиевъ, Лазаръ Георгиевъ, Стефанъ Георгиевъ, Витанъ Герасимовъ, Ангелъ Горановъ, Георги Губидѣльниковъ, Стефанъ Гжбовъ, Никола Давидовъ, Тодоръ Даскаловъ, Мурадъ-бей Джевдедовъ, Георги Джевизовъ, Георги Диневъ, Добри Добревъ, Иванъ Дончевъ, Димитъръ Драгиевъ, Иванъ Еневъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Стефанъ Икономовъ, Йовчо Киревъ, Петко Кировъ, Петъръ Козловъ, Григоръ х. Константиновъ, Никола Константиновъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Герго Лаковъ, Тодоръ Лунгаловъ, Димо Марковъ, Исмаилъ х. Махмудовъ, Мехмедали Герей Месудовъ, Минко Миханловъ, Цани Миховъ, Димитъръ Мицайковъ, Иванъ Младеновъ, Димитъръ Нарлиевъ, Никола Начевъ, Теню Начевъ, Георги Недковъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъ-беевъ, Киро Пановъ, Петъръ Папанчевъ, Иванъ Петровъ, Иванъ Пеповъ, Стефанъ Пипевъ, д-ръ Константинъ Помяновъ, Тошо Поповъ, Тодоръ Пчеларовъ, Димитъръ Радевъ, Василь Радоевъ, Спирidonъ Рачевъ, Стоянъ Русевъ, Юрданъ Русевъ, Стефанъ Савовъ, Илия Стаматовъ, Василь Стаменовъ, Раде Станоевъ, Петъръ Станчевъ, Михаилъ Такевъ, Иванъ Таневъ, Христо Хаджиевъ, Боянъ Ханджиевъ, Мехмедъ х. Хасановъ, Илия Цвѣтковъ, Гавриилъ Цонковъ, Дечко Ченгелиевъ, Тодоръ Чочевъ, Алекси Щеревъ и Юмеръ Юсуфовъ)

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Отсъствуватъ 78 народни прѣдставители. Има, слѣдователно, законниятъ съставъ, за да може Събранието да заседава. Обявявамъ заседанието за открито.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Има, обаче, да съобща на народното прѣдставителство, че прѣседателството е разрѣшило слѣдующитѣ отпуски: на ескиджумайския народенъ прѣдставителъ г. Юрданъ Русевъ — 2 дена, на шуменския народенъ прѣдставителъ г. Дечко Ченгелиевъ — 2 дена, на поповския народенъ прѣдставителъ г. Ганчо Торомановъ — 1 день, на кулския народенъ прѣдставителъ г. Деко Ванковъ — 10 дена, на старозагорския г. Йовчо Киревъ — 2 дена и на троянския народенъ прѣдставителъ г. Стефанъ Икономовъ — 2 дена.

Вънъ отъ тѣзи отпуски, постѣпили сѣ заявления за отпуски, разрѣшението на които подлежи на рѣшението на Народното събрание. Постѣпило е заявление отъ карловския народенъ прѣдставителъ г. Христо х. Димитровъ, който иска единъ день отпускъ, безъ да указва мотивитѣ. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да се разрѣши единъ день отпускъ на г. Димитрова, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Силистренскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Петъръ Бабаджановъ, по причина на болестъ, иска 10 дена отпускъ. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Най-сетѣ отъ търновския народенъ прѣдставителъ г. Димитъръ Бръчковъ е постѣпило заявление, съ което моли отпускъ до 13 включително, по сѣмейни болѣзнени причини. Които г. г. народни прѣдставители сѣ съгласни да му се разрѣши исканиятъ отпускъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Постъпили сж за съобщение:

Отъ Министерството на финанситъ, законопроектъ за продължение на даденитъ по закона за митницитъ и закона за общата митнишка тарифа срокове срѣщу парични залози и поржчителства, сроковетъ по събиране и възвръщане по погрѣшка недовзети и надвзети суми и други подобни. Този законопроектъ е напечатанъ, ще се раздаде и ще се тури на дневенъ редъ за слѣдующето засѣдане.

Отъ Министерството на вътрѣшнитъ работи, законопроектъ за отлагане съставянето и окончателното сключване на избирателнитъ списъци прѣзъ 1913 г. Сжщо и тоя законопроектъ ще се раздаде на г. г. народнитъ прѣдставители и слѣдъ това ще се тури на дневенъ редъ, споредъ правилника.

Постъпило е едно питане отъ дупнишкия народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички, къмъ г. министра на войната, съ слѣдующето съдържание: (Чете)

„Забѣлѣзватъ се вече изъ улицитъ сакаци — безъ крака войници, облѣчени цивилно. Още въ болницитъ нѣкои отъ тѣхъ сж правили искания да ги снабдяватъ съ изкуствени крака и съ патерици. Отговорило имъ се, че трѣбвало да си ги доставятъ на собствени срѣдства. Питамъ:

„1. Направилъ ли е г. военниятъ министъръ разпореждания да се доставятъ изкуствени крака и патерици на онѣзи нещастници, които сж осакатѣли на бойнитъ полета и, ако е направилъ подобни разпореждания, защо не сж снабдени осакатенитъ и заздравѣли досега?

„2. Не счита ли той, че тукъ не е мѣстото да се гледа, да-ли осакатениятъ войникъ е състоятеленъ или бѣденъ, и че, щомъ е изложилъ живота си на бойното поле, държавата, покрай инвалидна пенсия, длъжна е да му достави по единъ кракъ и по едни патерици, поне за първо врѣме.“

Това питане ще се съобщи на надлежния министъръ, за да отговори въ слѣдующето засѣдане.

Пристъпваме къмъ дневния редъ.

Първата точка отъ дневния редъ е първо четене законопроекта за допълнение закона за народната просвѣта. По молба, обаче, на г. министра, къмъ която се присъединявамъ и азъ, бихъ помолилъ г. г. народнитъ прѣдставители да минемъ на втората точка отъ дневния редъ: трето четене на нѣкои законопроекти, които сж спѣшна работа, и слѣдъ това да се върнемъ къмъ първата точка. Които г. г. народни прѣдставители сж съгласни съ това прѣреждане, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Моля г. секретаря да прочете на трето четене законопроекта за разрѣшение на Ямболската градска община да сключи заемъ отъ 150.000 л.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателя г. Згуревъ)

Секретаръ А. Кипровъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение на Ямболската градска община да сключи 150.000 л. заемъ.

„Чл. 1. Разрѣшава се на Ямболската градска община да сключи отъ Българската народна банка заемъ отъ 150.000 л. при слѣднитъ условия: а) срокъ за изплащане 20 години, съ право, да може да бѣде изплатенъ и по-рано отъ тоя срокъ; б) годишна лихва 7%; в) за гаранция ще се заложатъ приходитъ отъ общинската гора и сѣното отъ нея, а ако тѣ се окажатъ недостатъчни, къмъ гаранцията ще се прибавятъ и общинскитъ врѣхнини върху държавнитъ данъци.

„Чл. 2. Срѣдствата отъ заема ще се употребятъ изключително за подпомагане на бѣднитъ войнишки и други сѣмейства въ Ямболъ.

„Чл. 3. Общинскитъ приходи, които се залагатъ, ще се внасятъ направо въ Българската народна банка, която като одържи нужната сума за лихви и погашения, остатъка ще внася въ общинската каса.

„Чл. 4. Сумата отъ заема ще се внесе на приходъ и разходъ въ бюджета на Ямболската община за 1913 г.“

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Които г. г. народни прѣдставители приематъ на трето четене законопроекта, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Слѣдующиятъ законопроектъ е за продължение срока за прилагане закона за пѣтнитъ и дневни пари на командированитъ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитъ мѣста и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство.

Моля г. докладчика да прочете законопроекта.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за продължение срока за прилагане закона за пѣтнитъ и дневни пари на командированитъ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитъ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство.

„Членъ единственъ. Срокътъ за прилагане закона за пѣтнитъ и дневни пари на командированитъ чиновници, служащи, работници и частни лица на служба въ новоосвободенитъ земи и на ония граждански чиновници и служащи въ войската и по военното вѣдомство се продължава отъ 1 февруарий 1913 г. до единъ мѣсець слѣдъ сключване мира.“

Прѣдседателствующъ Г. Згуревъ: Ще се гласува. Които г. г. народни прѣдставители приематъ прочетения законопроекта на трето четене, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Пристъпваме къмъ първата точка отъ дневния редъ: първо четене законопроекта за допълнение закона за народната просвѣта.

Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ И. Пѣевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣзъ първата половина на настоящата сесия, въ послѣднитъ дни, както ще си спомните, тукъ, въ залата, станаха доста припрѣни разисквания върху въпроса, трѣбва ли камарата да продължи своитъ засѣдания, или да ги отложи за 15 февруарий.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Съвсѣмъ не бѣше такъвъ въпросътъ.

Министъръ И. Пѣевъ: При интереса, който се прояви за продължение засѣданията на камарата, спомнихъ си, г. г. народни прѣдставители, Франция отъ врѣмето на революцията и отъ врѣмето на Наполеона, когато французкитъ войски се сражаваха храбро и съ успѣхъ въ разни посоки, и когато въ сжщото врѣме народнитъ прѣдставители въ камарата законодателствуваха. Азъ повѣрвахъ, че прѣдставителитъ на народа, депутатитъ отъ Народното събрание, искатъ да се равнятъ на ония, които покаяха такъвъ успѣхъ на бойното поле. И когато ставаше въпросъ, колко врѣме да трае втората половина на настоящата сесия, азъ бѣхъ единъ отъ ония, които съвѣтстваха да не искаме камарата да засѣда само 2—3 дена, но да ѝ се даде възможность, да донакара цѣлата втора частъ отъ втората половина на

сесията си, като бяхъ напълно увѣренъ, че г. г. депутатитѣ, при всичко че ставатъ такива събития наоколо, ще бждатъ въ състояние да се занимаватъ съ работа, съ каквато се пада да се занимава едно законодателно тѣло. И моитѣ очаквания, виждамъ, че се оправдаха. При всичко че нѣкои отъ ораторитѣ казаха, какво въ днешнитѣ врѣмена Народното събрание не могло да се занимава съ сериозни въпроси, а други казаха, че то не могло да прави политика въ настоящитѣ сѣдобносни минути, азъ видѣхъ проявенъ твърдъ голѣмъ интересъ, който ме радва; законопроектъ не мина безъ внимание, не мина безъ достатъчно разисквания. Нѣщо повече: азъ мисля, че ако бяхъ внесълъ този законопроектъ при други врѣмена, когато всички колеги щѣха да излизатъ съ по нѣколко законопроекта, едва-ли щѣхъ да се вреди да добия тази честъ, толкова голѣмо внимание да се даде на проекта, и въ толкова много засѣдания да иматъ възможностъ ораторитѣ да говорятъ. Па кой знае, ако проектътъ бѣ внесенъ въ други врѣмена, да-ли щѣше се даде и на мене толкова врѣме, колкото се надѣвамъ, че ще имамъ сега да дамъ своитѣ обяснения.

Н. Апостоловъ: По-голѣма честъ заслужава, г. министре.

Министъръ И. Пѣевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣди да пристѣпимъ да направя своитѣ забѣлѣжки по всичко, което се говори тукъ по този законопроектъ, позволете ми да направя двѣ малки оплаквания.

Прѣди всичко, ще се оплача отъ нѣкои отъ ораторитѣ за това, че тѣ искаха да ми припишатъ мотиви, желаня и цѣли, които никогажъ не съмъ ималъ. Написахъ, наистина, твърдѣ кратки мотиви, но мисля, че всички бѣха длѣжни да приематъ тѣзи мотиви за искрено дадени, и никой не трѣбваше да дири други.

А. Кипровъ: Нищо не се разбира отъ тѣхъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Да ми се каже, г. г. народни прѣдставители: „Вие, г-не министре, казвате, че искате да постигнете извѣстни цѣли, че имате извѣстни намѣрения, ала това не е истина. Вие имате други пѣклени цѣли, пѣклени намѣрения“. Да ми се говори тѣй, значи да ми се каже: „Вие, г-не министре, лъжете; вие казвате едно, а съвсѣмъ друго мислите“. Не трѣбваше да излизате да оспорвате мотивитѣ, които дава министърътъ, и да му приписвате други; всѣки бѣ свободенъ, разбира се, да каже: „Вие, г-не министре, имате добри пожелания, обаче срѣдствата, които прѣдлагате, могатъ да ви докаратъ да постигнете резултати обратни на ония, които желаете“. Свободни бѣха всички тѣй да говорятъ, но никой нѣмаше право да ми каже: „Лъжете, вие казвате, че искате да постигнете едни-кои си цѣли, а пъкъ въ сѣщностъ вие друга цѣль гоните, вѣтрѣ у васъ има кой знае какви пѣклени цѣли“. Това не трѣбваше да се прави поне отъ лица, които минаватъ за мои лични приятели.

Друго едно малко оплакване, което има да направя, г. г. народни прѣдставители, е това, че ораторитѣ не си дадоха достатъчно трудъ да прочетатъ само петтѣ члена отъ законопроекта и да ги сравнятъ съ съотвѣтнитѣ членове и съотвѣтнитѣ законоположения въ закона. Като слушахъ, какво нѣкои разправяха за съдържанието на моя проектъ и за разликата между тоя проектъ и сѣществующия законъ, спомнихъ си единъ анекдотъ за единъ младъ английски адвокатъ, който прѣдъ единъ старъ сѣдия седналъ и разправялъ всевъзможни теории. Слушалъ го сѣдиятъ день, два, три, въ продължение на единъ мѣсець, и най-послѣ казано: „Г. адвокате,

много хубаво можете да приказвате, но желалъ бихъ друго едно: да дочитате членоветѣ, защото, като ги дочитате, ще видите, че онова, което искате, го има тамъ“. По много отъ членоветѣ на законопроекта моитѣ опоненти се намираха въ това положение, че казваха нѣща, които ги нѣма, и не дочитаха членоветѣ, да видятъ, че онова, което искатъ, го има; тѣ не сравниха проекта и съ старото положение, за да се избѣгнатъ сума недоразумѣния. Разбира се, че не можахъ да прѣдвидя всички възможни недоразумѣния въ мотивитѣ и да прѣдположа, като какви грѣшки нѣкои ще правятъ, та да ги прѣдупрѣдя. Постепенно, като говоря за едно и друго, ще стане ясно, които работи сж били недопрочетени и кои работи не сж били сравнявани, както трѣбва, съ текста на стария законъ.

Позволете ми най-напрѣдъ да ви кажа, какво разбирамъ съ своитѣ мотиви и каква е главната причина, по която излизамъ да прѣдложа въ нѣколко члена извѣстни реформи въ учебното тѣло.

До освобождението, на всички ви е извѣстно, че нашитѣ училища се намираха всецѣло въ ръцѣтъ на отдѣлнитѣ общини, въ ръцѣтъ непосредствено на самия народъ. Слѣдъ освобождението, при нашия стремежъ да стигнемъ по-скоро напредналитѣ народи, не можеше държавата да не дойде да се яви като единъ културенъ агентъ, който да помогне на народа да постигне по-скоро тази задача. Азъ съмъ съгласенъ съ единъ отъ ораторитѣ, който, като мислѣше, че искамъ съ законопроекта да лиша държавата отъ правото на участие въ управлението на училищата и въ тѣхното нареждане, казва, че ние въ България не можемъ да се откажемъ отъ това, да дадемъ на държавата право на културтрегерство, дори приоритетъ въ нареждане на училищата, защото ние наистина сме единъ народъ, който щомъ иска да догонва други народи, не може, оставенъ да дѣйствува самъ отъ най-долу, само съ свои срѣдства, да достигне всичко, което желае да достигне. Стана нужда още отъ първитѣ врѣмена, десетина години слѣдъ освобождението, да се внесе законопроектъ отъ покойния дѣдо Живковъ, който законопроектъ намѣси държавата въ уреждането на училищата и положи основнитѣ принципи на сегашния законъ за народното просвѣщение. Съ този законъ се внесоха принципи, които дѣйствително въ нѣкои по-културни държави и сега още желаятъ да ги внесатъ, но поради силната традиция, не могатъ да ги внесатъ. Въ първитѣ години слѣдъ създаването на законна най-голѣмитѣ противници на този законъ бѣха току-що съюзенитѣ учители, т. е. управителното тѣло на съюзенитѣ учители, защото, когато говоримъ за съюзени учители, трѣбва да разбираме главно само тѣхното управително тѣло.

С. Чилингировъ: Тогава нѣмаше съюзени учители.

Министъръ И. Пѣевъ: Имаше. — Азъ бяхъ отъ ония, които защищавахъ този законъ и казваха, че държавата трѣбва да има своето участие въ управлението и уреждането на училищата. Но държавата като взе постепенно да се мѣси въ училищата, настана единъ стремежъ, всичко, каквото се отнася до уредбата на училищата, до тѣхната издрѣжка и до уреждането на персонала, въобще всичко, каквото се отнася до училищата и тѣхното издрѣжане, да се прѣнесе и прѣхвърли отъ общинитѣ на централната властъ, на министерството. И днесъ, при толкова хиляди училища, при толкова хиляди учители, за всичко трѣбва да се промишлява отъ централната властъ. Ще ви приведа, г. г. народни прѣдставители, единъ конкретенъ примѣръ, за да видите, до какдѣ е стигнало това струпане на работата, отнасяща се до отдѣлнитѣ училища, върху централната властъ. Едно отъ последнитѣ окръжни, което бѣхъ прину-

денъ да подписа въ реда на нѣщата и по традицията, създадена вече, имаше за цѣлъ да се даде наставления, като се отворятъ училищата, какъ да се почистватъ зданията и да се наредятъ за занятие. Окръжното съдържаше нѣщо около 12 до 15 пункта. И въ тѣхъ се даваха наставления за най-малките подробности; само не бѣше казано метлата какъ да се хване, за да се пометатъ стаятъ. Изпърво не искаха да подпишатъ окръжното, защото смѣтаха, само по себе се разбира, че щомъ ще отваряме училищата, тѣ трѣбва да се почистватъ и приготвятъ за занятие. Но главниятъ секретаръ ме прѣдупрѣди, че трѣбва да подпиша това окръжно, и че и слѣдъ това ще имамъ главоболия, докато успѣя да го приложа. И азъ го подписахъ. И наистина, само слѣдъ нѣколко дена още имаше голѣмо главоболие отъ нѣколко мѣста, дѣто трѣбваше да се отворятъ училищата. Отъ много мѣста ми поискана съдѣйствието, да може да се направи зданието готово, за да се отвори училището. Нѣма да повѣрвате, ако ви кажа, че за училищата въ единъ градъ се явиха при мене три депутации и всѣка ми отне по половина часъ, да ме моли да помогна да се нареди зданието за отваряне; едната депутация бѣ отъ народни прѣдставители, другата отъ учители, а третата отъ самия учителски съюзъ. За такива и най-малки подробности се отнасятъ до министерството. Привеждамъ ви този примѣръ, за да видите, че всичко се чака отъ министерството. Основнитѣ учители по стария законъ трѣбва да бждатъ назначавани отъ училищното настоятелство, но знаете ли, какви главоболия има и министерството при назначенето на тия основни учители? Цѣли прѣписки има по тия назначения.

И знаете ли, г. г. народни прѣдставители, какъвъ е резултатътъ отъ всичко това? Щомъ вѣтрѣ въ министерството е оставенъ министърътъ съ нѣколко души да разрѣшава всички тѣзи въпроси, цѣлата тази училищна машина отъ толкова хиляди училища, съ толкова инспекторати и директорати и пр., стои просто задрѣстена — не може да върви. Ние трѣбва да я управляваме и я управляваме съ окръжни, съ писма отъ централното управление. Подчиненитѣ органи на това управление се занимаватъ само съ това, да отговарятъ на тѣзи окръжни; да отговарятъ, да-ли сж приложили тѣзи окръжни или не. Животъ истински нѣма. Ако инспекторътъ, и ако директорътъ и всички други отговарятъ на окръжното тѣй или иначе, тѣ мислятъ, че сж си изпълнили длѣжността, а ако не отговарятъ, мислятъ, че не сж си изпълнили длѣжността. Въ това се състои всичко. За всичко е наложено едно еднообразие, даже училищнитѣ здания трѣбва да се градятъ по единъ и сжи образецъ, и министерството по едно врѣме трѣбваше да създаде единъ свой архитектъ, който бѣше нарисувалъ плана на едно училище и го прѣдписваше за всички мѣста, безъ да взима подъ съображение мѣстнитѣ условия. Това еднообразие сжествува не само по отношение на зданията, но и по отношение и на издрѣжката и на нареждането изобщо на училищата. Щомъ има окръжни, не може да нѣма еднообразие. Въ окръжното естествено ще да се каже само онова, което е минимумъ възможно; въ него ще се прѣдпише онова, което може да стане въ всички мѣста — и най-богати, и най-бѣдни. При това еднообразие винаги се е получавалъ естествено само единъ минимумъ.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. А. Буровъ)

При толкова работа въ министерството по уреждане на училищата изобщо, и на персонала частно, по издирване срѣдства за поддържане на училищата, вие можете да си прѣдставите, колко врѣме остава на това централно управление да мисли за директиви, да мисли за планове, да мисли за подобрене

на цѣлитѣ на образованието, да мисли за едни или за други по-добри срѣдства за постигане на високитѣ цѣли на това вѣдомство. При тая централизация нито може да се върши работа въ самитѣ училища, щомъ само министърътъ съ своитѣ чиновници трѣбва да женерира всичката онази пара, всичката онази жизнена сила, която има да движи машинарията за всички училища, нито пъкъ, отъ друга страна, може министерството да промишлява за каквито и да било реформи. Тази централизация е докарала до мъртвило, до еднообразие мъртвешко, и дотамъ, че само минимумъ работа може да се върши, само толкова, колкото се състои въ писане само на окръжни. Ето главната причина, по която замислихъ да освободя централната властъ отъ многото механически работа, и да разпрѣдѣля тая работа на нѣколко пункта, та да се извършва отъ нѣколко души, за да може, отъ една страна, централното управление да остане свободно да промишлява за високитѣ задачи на народната просвѣта, а отъ друга страна, да се направи цѣлата тази училищна машинария по-жизнеспособна.

Д-ръ Б. Вазовъ: Браво!

Министъръ И. Пѣевъ: Каква е сжщността на проекта, който ви внасямъ? Сжщността на проекта се състои въ туй, че азъ, като министъръ, излизамъ да се отрека отъ извѣстни свои собствени права, упражнявани досега: и азъ създавамъ шесть областни свѣти, начело съ по единъ директоръ, на който възлагамъ да върши голѣма частъ отъ онова, което азъ лично съмъ вършилъ. Това е толкова ясно, щото единъ отъ г. г. ораторитѣ лесно го свъръ и малко на подигравка каза, че г. министърътъ искалъ да създаде, освѣтъ единъ министъръ голѣмъ, шесть други по-малки министърчета. Ораторътъ каза това на подигравка, но азъ съ най-голѣма сериозностъ дѣйствиелно мисля да дамъ на тия шесть души директори, които се поставятъ начело на шесть различни пункта въ цѣла България, да имъ дамъ наистина частъ отъ правата на министра, та да могатъ да ги упражняватъ тѣ на отдѣлнитѣ мѣста съ по-голѣмъ успѣхъ, отколкото могатъ да се упражняватъ, когато се упражняватъ за цѣла България само отъ едно мѣсто. Които биха желали сериозно и съ разбиране на въпроситѣ, подложени тѣмъ, отъ гледна точка на народнитѣ интереси, да разискватъ проекта, би трѣбвало, г. г. народни прѣдставители, да се попитатъ това: има ли нѣкакво зло въ туй, че министърътъ се разчупва на шесть кѣса въ извѣстно отнoшение?

С. Чилингировъ: Защо ги закриха въ Франция?

П. Петрановъ: Остави Франция настрана!

Министъръ И. Пѣевъ: На тоя въпросъ свободни бѣха едни да отговорятъ да, други да отговарятъ не; и едни да си дадатъ доказателствата, и другитѣ да си дадатъ доказателствата. Азъ не правя никакво ограничение на свободата на когото и да било, не внасямъ никакво реакционерство съ туй, че се отричамъ отъ собственитъ си права като министъръ и ги давамъ на шесть души. И този е въпросътъ, на който трѣбваше да се спратъ ораторитѣ. Министърътъ се отрича отъ правата си, разчупва се на шесть дѣла и ги конституира въ шесть души директори. Има ли отъ това зло за България, или нѣма?

Д-ръ Х. Мутафовъ: По силата на конституцията Вие не можете да се откажете отъ своитѣ права, защото Вие сте отговорни прѣдъ насъ, а ония не сж отговорни прѣдъ насъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Спомнувате ми едно отъ вашитѣ възражения. Искате да кажете, че това би било едно зло, една опасностъ, една голѣма опа-

сност — министърът бил отговорен, а директорите не били отговорни. Но нема тѣзи, които ми задават този въпрос, мислят, че един министър не е отговорен за това, което се върши не въ централата, а тамъ нѣйдѣ въ нѣкой-си окръгъ? Мислите ли, че г. министърът на вътрѣшнитѣ работи не отговаря за онуй, което се върши отъ единъ окръженъ управител, или отъ единъ околийски началникъ, когато той остави този окръженъ управител или околийски началникъ да върши беззакония? И когато се констатира подобно нѣщо и вие излъзете да направите запитване на министра, мислите ли вие, че той, министърът на вътрѣшнитѣ работи, може да се закрие и да каже: „Това не е извършено въ централата, а въ Търново отъ окръжния управител, или въ Варна отъ окръжния управител“? Мислите ли, че азъ, когато ще наредя шестъ директори и когато ще имъ делегирамъ властта, нѣма да отговарямъ за тѣхнитѣ дѣла?

Д-ръ Х. Мутафовъ: Вие имате окръжни инспектори.

Министъръ И. Пѣевъ: Азъ ще отговарямъ винаги за тѣхнитѣ дѣла; вие ще искате отговорностъ отъ менъ, а азъ ще искамъ отговорностъ отъ тѣхъ. (Ръкоплѣскане отъ болшинството) Чудя се, какъ вие може да разбирате друго-яче отговорността на министра! Щомъ разбирате, че тя трѣбва да бѣде само за централното управление, тя е много ограничена отговорностъ, това именно е избѣгване отъ отговорностъ. Казвамъ ви, че ще отговарямъ не само за това, което самъ върши, но отговарямъ и за дѣлата на всички свои чиновници, отговарямъ за дѣлата на директоритѣ, за дѣлата на инспекторитѣ, за дѣлата на всички свои учители. Вие имате право да ме запитате заради всички тѣхъ, и азъ съмъ длъженъ да отговарямъ за всички и, въ кръга на законитѣ, да ги карамъ да вършатъ само онова, което е полезно за дѣлото. Фалшива е тая теория, която казва, че ако азъ остава на шестъ души да вършатъ по делегация извѣстна работа, моята отговорностъ се изгубвала. Вие имате право да ме питате, и азъ ще ви отговарямъ всекога и за всички.

(Прѣбреканія между народнитѣ прѣдставители г. г. д-ръ Х. Мутафовъ, П. Петрановъ и М. Гайдовъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители да не внасятъ горещина въ дебатитѣ и да бѣдатъ съвършено спокойни.

Министъръ И. Пѣевъ: Г. г. народни прѣдставители! Нека прослѣдимъ по-нататѣкъ възраженията, които се направиха противъ този институтъ. Видинскиятъ народенъ прѣдставител не харесва тѣзи раздѣления между другото и за това, че ние сме имали опрѣдѣлени административни единици. Ние сме имали околии, ние сме имали окръзи, а области нѣмаме. Слѣдователно, мжно щѣло да бѣде да стане това разчупване на министра на нѣколко мѣста, това извършване на частъ отъ неговитѣ длѣжности на нѣколко мѣста. Прѣди всичко фактически не е вѣрно, че ние нѣмаме области. Наистина, думата „области“ не се употрѣбява, но въ сждебно отношение не всѣки окръгъ има онова, което иматъ всички окръзи. Въ сждебно отношение ние имаме области...

П. Пешевъ: Военни области има.

Министъръ И. Пѣевъ: ... въ военно отношение имаме пакъ области, въ земледѣлско отношение имаме пакъ области...

П. Пешевъ: Търговскитѣ камари.

Министъръ И. Пѣевъ: ... въ търговско отношение сжщо имаме области. Да, думата „области“ не се употрѣбява, и ние може да я замѣнимъ съ друга въ комисията, щомъ се касае за думата, и ако тя ви плаши. Слѣдователно нѣма защо по този мотивъ да искаме да се отхвърли законопроектътъ. По-нататѣкъ ще обясня, защо не искахъ да уеднаквя „область“ съ „окръгъ“. Първата причина, по която не направихъ това, е сжщата онази причина, по която се агитира толкозъ врѣме и се сполучи въ нашето законодателство да се направи разлика между кмета и прѣдседателя на училищното настоятелство. Има единъ страхъ въ нашето общество, че голѣмата близостъ на учебното дѣло до администрацията би била врѣдна за това дѣло. Днесъ прѣдседателътъ на училищното настоятелство стои малко настрана отъ администрацията, отъ общинския съвѣтъ. И азъ затова не искамъ да направя директоритѣ, на които ще да дамъ частъ отъ своята работа, отъ работата на министра, еднакви съ извѣстни административни единици. За това наредихъ да влѣзатъ по три окръга въ една область. Така че тия области да иматъ по-малко общо съ администрацията, която нѣкои смѣтатъ за най-лошото нѣщо, което можемъ да си въобразимъ, че сжществува у насъ. Когато ще има на три окръга една область, сигурно влиянието на администрацията, при тѣзи условия, ще бѣде малко по-малко. Но и по друго съображение, г. г. народни прѣдставители, азъ прѣдпочитамъ само шестъ подразделения. Азъ смѣтамъ, че е по-мжно днесъ въ България да намѣримъ за 12 окръзи на стара България и за 18 или 20 окръзи на нова разширена България 20 лица, достатъчно подготвени, съ достатъченъ авторитетъ, за да могатъ да внушаватъ достатъчно респектъ на учителитѣ и на обществото, та послѣднитѣ да ги не считатъ за реакционери или педойстойни за своята служба. Това е много мжно. Азъ искамъ тѣзи шестъ души директори да бѣдатъ алтеръ-егови на министра, неговии истински прѣдставители. По-авторитетни, съ по-силенъ престижъ, съ по-високо стоеие ще бѣдатъ онѣзи, които ще бѣдатъ шестъ, отколкото онѣзи, които ще бѣдатъ 20. Азъ не желая този институтъ да издребнѣе още утрѣ, за да загинае подиръ нѣкое врѣме, само защото е дребнавъ. Това е вториятъ мотивъ, по който азъ искахъ да създамъ шестъ училищни области, а не 18, както се иска.

Но щѣло да бѣде, казаха нѣкои отъ ораторитѣ, неудобно, областниятъ училищенъ съвѣтъ съ сѣдалище въ единъ окръгъ да се грижи за другитѣ два окръга. Наистина, азъ съмъ турилъ, като прѣдставителъ на администрацията въ областния училищенъ съвѣтъ, окръжния управител, който се намира въ сѣдалището. Това обаче, е една подробностъ. Ако моитѣ опоненти бѣха чели членоветѣ цѣли — малко дълги сж, та не сж ги чели, види се, по тази причина — тѣ щѣха да видятъ, че въ законопроекта има една алинея, споредъ която, освѣнъ постояннитѣ членове, въ съвѣта ще могатъ да се викатъ и други членове съ право на гласъ отъ всичкитѣ окръзи, било по специалности, които не сж застъпени въ съвѣта, било по специалности, застъпени отъ постоянни членове. Въ комисията ние можемъ да наредимъ, ако е неудобно, окръжниятъ управител въ София да дава мнѣние по административни въпроси и за Браца и за Кюстендилъ, които вѣроятно ще влѣзатъ въ Софийската область — можемъ да наредимъ да се взима въ тия случаи и мнѣнието на респективния окръженъ управител. Можемъ да туримъ окръжния управител не между постояннитѣ членове изобщо, а между онѣзи, които се викатъ, когато се касае само до административни училищни работи. Окрѣжнитѣ управители не отъ сѣдалищния окръгъ ще могатъ да патоварятъ по делегация своя колега въ центра да ги прѣдставлява. Въ всѣки случай това не-

удобство не е толкозъ голѣмо, че за него да жертвуваме цѣлия законъ и да се противопоставяме на шестътъ областни подразделения.

Ще прѣмина, г. г. народни прѣдставители, сега на друго едно възражение. Каза се, че този директоръ и тѣзи съвѣтници, които му се даватъ на помощъ, всичкитѣ почти били лица назначавани; изключение правили прѣдседателятъ на настоятелството и митрополитътъ, който се избира единъ пътъ завинаги. И направи се една шегъ, да не кажа една подигравка, една ирония надъ това: „Тя, каза единъ отъ ораторитѣ, тази децентрализация на г. министра, прилича на турската. Султанътъ делегира властта си на Хилми паша, Хилми паша я делегира на валията, валията я делегира на другото“. И децентрализацията на проекта била такава. Защо? Защото се прѣхвърляли известни функции отъ централното мѣсто по делегация на друго, дѣто стоятъ единъ висшъ чиновникъ по назначение, а не по изборъ. Г. г. народни прѣдставители! Азъ съмъ единъ отъ голѣмитѣ партизани на това, да могатъ чрѣзъ изборъ да се поставятъ колкото се може повече лица начело въ управлението; и да ви кажа, съвсѣмъ нѣма да бѣде противъ принципа, който влагамъ въ моя проектъ, ако ние можемъ да се съгласимъ въ комисията и по-послѣ да направимъ всички членове на съвѣта изборни. Нека директорътъ да се избира, нека подиръ това окръжниятъ училищенъ инспекторъ да бѣде избранъ, нека, ако искате, и окръжниятъ управителъ да бѣде избранъ, помъ ще се съгласи за това и моятъ колега. Ние можемъ да приложимъ това начало, ако мислите, че наистина е настанало врѣме да го приложимъ. Но, г. г. народни прѣдставители, съ тази малка забѣлжка, че тѣ ще се избиратъ отъ народа, азъ прѣкснахъ моя добъръ приятелъ — приятелъ само за лични разговори — г. Янко Сакжзовъ, когато искаше членоветъ на съвѣта да се избиратъ, за да подчертая това, че членоветъ въ такъвъ случай би трѣбвало да се избиратъ отъ народа. Защото, г. г. народни прѣдставители, знаете ли какво мислятъ нѣкои отъ приятелитѣ на г. Янко Сакжзова, които по единъ или другъ начинъ сж успѣли да заловятъ известни учителски учрѣждения, да ги обрнатъ въ синдикати и да се поставятъ начело на тѣхъ? Знаете ли какво мислятъ тѣ, когато говорятъ за изборъ? Тѣ наистина искатъ директоритѣ да бѣдатъ изборни: да, но да ги избиратъ учителитѣ; инспекторитѣ да бѣдатъ изборни: да, но да ги избиратъ учителитѣ. Ако се касае до окръжнитѣ управители и ги попитаме: кои да ги избиратъ — тѣ по тая теория трѣбва да ви кажатъ и тѣ да бѣдатъ изборни, ама да ги избиратъ административнитѣ чиновници, околийскитѣ началници, стражаритѣ, приставитѣ и т. н. Ето каква изборностъ разбиратъ тѣзи господа, които говорятъ за изборностъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: И това не е сериозенъ аргументъ. Недѣйте прави паралелъ между учителството и полицията.

Министъръ И. Пѣвъ: Г. г. народни прѣдставители! Изборностъ на чиновници има и въ най-демократическитѣ страни. Изборностъ на чиновници има въ Америка, изборностъ на чиновници има въ Швейцария, но цѣлиятъ народъ тамъ избира чиновниците. Тамъ господа синдикиранитѣ иматъ право да дадатъ само своя гласъ; да го смѣсятъ съ гласа на народа въ единъ общъ гласъ. Народътъ дѣйствително има право да контролира; и чрѣзъ кого ще контролира? — Чрѣзъ лицата, които стоятъ начело на учрѣжденията — това сж директоритѣ, инспекторитѣ, па ако щете и окръжнитѣ управители. И тѣ може да се направятъ изборни. Въ Източна-Румелия — не знамъ да-ли г. Мутафовъ, който ме прѣкхва, знае — око-

лийскитѣ началници бѣха изборни; но не ги избираха приставитѣ, не ги избираха стражаритѣ, а ги избираше народътъ. Съгласни ли сте вие, г-да, да наредимъ, тѣзи директори и другитѣ членове да ги избира народътъ, освѣнъ, разбира се, митрополитътъ, който се избира единъжъ за до животъ? Пледирайте тогава за този принципъ.

Я. Сакжзовъ: Ще ни попитате, г. министре, въ комисията по това. А докато не ни прѣдставите проектъ за избора на директоритѣ и т. н., дотогава излишно е да разбивате тая испанска кула, създадена отъ самитѣ васъ.

Министъръ И. Пѣвъ: Казахъ ви, че моята цѣль е да прѣмахна централизацията въ това министерство, което се занимава днесъ и съ най-дребнитѣ работи, дѣто министърътъ е поставенъ да играе ролята на единъ началникъ на бюро за слуги, и да се уморява отъ сутринъ до вечеръ съ приеми и ходатайства само за персоналъ и съ частни разправии изобщо по уредбата на училищата, които нѣматъ принципиаленъ характеръ. Ето моята цѣль, тя е много проста: азъ нѣмахъ друга цѣль. И когато ще трѣбва да приемоте закона по принципъ, васъ това може да интересува; но ако желаете членоветъ на съвѣта да бѣдатъ изборни — заповѣдайте. Гласувайте по принципъ да се разчупятъ функциитѣ на министра, па слѣдъ това убѣдете Народното събрание, убѣдете комисията, убѣдете всички, че тия чиновници трѣбва да бѣдатъ избирани отъ народа и азъ съ готовностъ ще приема да бѣдатъ такива. Но вие не смѣете. Защото, когато мислите за изборностъ на тия лица, смѣтате, че ще избиратъ само учителитѣ, и то главно ония, които стоятъ начело на синдикатитѣ и които, като властъ организирана, иматъ възможностъ да упражняватъ сжщото онова влияние, което едно врѣме министритѣ сж упражнявали върху изборитѣ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Даже и така да е, тя е една мисль, която може да се дебатира. Както сждитѣ избирати кандидати за членове на Касадионния сждъ и ги прѣдставятъ на министра на правосѣдието, така и учителитѣ могатъ да избиратъ свои прѣдставители въ областния училищенъ съвѣтъ. Това е една мисль, която може да се поддържа.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вие приписвате толкова задни мисли на г. министра и затова позволете му да се оправдае отъ обвиненията, които хвърлихте върху него. Той има право да говори, защото е мѣлчалъ шестъ дена.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Никой не му запрѣщава.

Министъръ И. Пѣвъ: Г. г. народни прѣдставители! Нека пристѣпимъ по-нататѣкъ. Сега да се спремъ на самия личенъ съставъ, на лицата. Приятно ми е да констатирамъ, че никой не каза нѣщо противъ това, че директоритѣ ще се избиратъ измежду бившитѣ министри на народното просвѣщение, бивши началници, главни инспектори, директори и пр. Азъ чакахъ и тукъ нѣкакво възражение, но нѣма. Приятно ми е да констатирамъ сжщо тѣй, че не се опълчи никой и срѣщу окръжния училищенъ инспекторъ, само защото той е окръженъ училищенъ инспекторъ. Каза се само, че не билъ избранъ. Сжщото се каза и за директора. Много малко нѣщо, или почти нищо азъ не чухъ да се каже и противъ окръжния управителъ. Въобще много лошо мнѣние съществувъ у насъ за администрацията, много лошо. Но не чухъ да се каже нищо противъ окръжния управителъ, само защото той е окръженъ управителъ; лошото било, че и той не билъ избранъ. Лично, като на

лице, всичко се струпа на митрополита. Ползувамъ се отъ случая да благодаря на г. Пешева, за дѣто той посочи, че нѣма нищо страшно въ това, и единъ митрополитъ да бѣде между шесть души извиканъ въ нѣкой случай да си даде мнѣнието по народната просвѣта. Г. Пешевъ наблегна главно на онова, което е било нашето духовенство въ миналото. И той справедливо каза, че сж купешки тѣзи приказки, които се приказватъ, за реакционерството на нашето духовенство и пр., че тия приказки се взематъ отъ прѣпирнитѣ въ Франция или другадѣ, страни, дѣто е имало и аутодафе, и инквизиция, дѣто народъ и духовенство сж се гошили, били сж дълго врѣме врагове, и че онова, което е истина за тамъ, не може и не трѣбва да се счита истина и за у насъ, дѣто нашето духовенство е страдало заедно съ народа, носило е всичкитѣ тегоби на народа въ врѣмена робски, носило ги е даже, ако искате, и въ врѣме българско, защото Климентовци толкозъ се бориха противъ реакцията на нова България, колкото кои да било други; тѣхъ сждиха толкова въ сждилищата, колкото и всички други обвинявани въ бунтъ противъ държавата. Климентъ бѣ сжденъ тогава, когато г. Янко Сажзовъ бѣше прокуроръ нѣкъдѣ, прокуроръ на тогавашния режимъ. (Ржкоплѣскане отъ болшинството) Това нѣщо не трѣбва никога да се забравя. Повече нѣщо къмъ онова, което каза г. Пешевъ, едва мога да прибавя.

Ще се спра на друга страна на въпроса. Азъ съмъ по-краенъ отъ ония, които говорятъ на изустъ срѣщу духовенството и повтарятъ фрази, четене въ книжкитѣ по полемиката за французкитѣ и изобщо за католическитѣ попове. Ще ви кажа, че ако нѣма мѣсто за църквата въ днешния нашъ животъ и въ бъдещия, нека се приготвимъ частъ по-скоро да я отрѣжемъ и хвърлимъ. Но азъ познавамъ, г. г. народни прѣдставители, църкви, които могатъ да бждатъ живи църкви, въ които се чувствуватъ като членове на църквата не само свещеницитѣ и архиереитѣ, но и цѣлото паство, цѣлиятъ народъ. Православната църква е била и може да бѣде такава църква. Ние трѣбва да наредимъ, ако трѣбва да сжествува нашата църква, тя да продължи да бѣде една жива църква. Нейнитѣ прѣдставители да живѣятъ съ народа, да му доиздаватъ на помощъ въ живота на всѣка стѣпка. И тѣкмо тѣ могатъ да върватъ ржка за рака съ самитѣ учители, защото азъ не виждамъ тия послѣднитѣ, съ кой другъ интелектуаленъ работникъ могатъ задружно да се явяватъ на помощъ на страждущитѣ и бѣднитѣ, и на ония, които теглятъ отъ тирани и реакция. Нашето духовенство, г. г. народни прѣдставители, може да се направи такава жива сила, каквато е и протестанското духовенство. Споредъ мене рзликата между протестанското духовенство и нашето е догматическа, но иначе нищо не прѣчи на нашето духовенство да участвува въ всѣкидневния животъ на народа толкова, колкото участвува и протестанското духовенство. Защо, когато говоримъ за духовенство трѣбва да имаме на умъ само, католически френски орденъ или други тѣмъ подобни?

Каза ми единъ отъ ораторитѣ: „Вие ще създадете бури, вие ще накарате да се хвърлятъ духовенство и учителство въ една голѣма борба, която кой знае на кой край ще излѣзе, ако оставите да дойде единъ митрополитъ въ единъ областенъ съвѣтъ и да дава мнѣние заедно съ други шестима по учебното дѣло“. Г. г. народни прѣдставители! Ще отговоря на този ораторъ съ единъ исторически фактъ. Ние имаме на послѣдъ дѣйствително стѣлкновения, конфликти между духовенство и учителство. Но азъ каня оня, който говори за бъдещи бури, да вземе да направи справка и да види отъ кога, отъ кое врѣме се появила тия стѣлкновения. Азъ ви увѣрявамъ, че всички до едно, сж отъ онова врѣме, отъ когато ние почнахме

тая политика, да отдѣляме свещеничеството отъ гражданството, да отдѣляме църквата отъ обществото, да отдѣляме нейнитѣ прѣдставители отъ живота, да ги не смѣсваме съ училището. Бѣше врѣме, когато свещеницитѣ работѣха заедно съ учителитѣ, това бѣха врѣмената на робството; и тогава нѣмаше кавги между тѣхъ, нѣмаше гонения, нѣмаше взаимни нападки; гоненията сж нѣщо ново, тѣ сж сегашни, тѣ датиратъ отъ врѣмето, когато турихме стѣна между единитѣ и другитѣ, когато създадохме отъ прѣдставителитѣ на църквата си вкаменѣлости, отживѣли врѣмето си, оставени да живѣятъ тамъ настрана, колкото за хатъръ. Азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че ако вземемъ мѣрки учителитѣ и свещеницитѣ да се сближатъ постепенно, тѣ ще прѣстанатъ да се каратъ, както не сж се карали въ днитѣ на робството, както не се каратъ и сега въ земитѣ, които ние сега освобождаваме. Не забравяйте, г. г. народни прѣдставители, че нашето учебно дѣло, прѣди да го вземе държавата, всецѣло е било въ ржцѣтъ на църковнитѣ архиереи и свещеницитѣ, било е свързано съ тѣхъ. И какъ вие искате сега, когато ще вземемъ нови земни — повече отъ половината на сегашна България — какъ искате да кажемъ на онѣзи, които до вчера сж ръководили учебното дѣло: „Скоро вѣтъ, вие мракобѣсници, вие носители на реакцията; вие, съ вашето мнѣние, не можете да бждете полезни“. Чудя се, дѣйствително, какъ могатъ да се лансиратъ тукъ подобни мнѣния по адресъ на митрополита, само защото е митрополитъ. Казахъ и повтарямъ: ако сте съгласни, че митрополити, свещеници и църква сж излишни, да ги унищожимъ. Но изгвѣте и кажете, че нѣмаме нужда отъ тѣхъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Не смѣятъ.

Министъръ И. Пѣевъ: Ако ли не сте, дайте да ги направимъ хора, свързани съ обществото, да ги направимъ живи органи. И азъ не зная, между кого може да има повече общо, отколкото между учителя и свещеника.

Г. г. народни прѣдставители! Нека прѣминемъ съ по-голѣмо спокойствие къмъ нѣкои други възражения, направени отъ г. г. ораторитѣ. Една отъ критикитѣ, направени върху чл. 1, бѣше и тази, че службата на тѣзи съвѣти не била опрѣдѣлена, тѣй както била опрѣдѣлена, напр., службата на главния секретаръ въ министерството, дѣто е казано, че главниятъ секретаръ бди за вътрѣшния редъ и правилното изпълняване и пр., както е била опрѣдѣлена длъжността на началницитѣ на отдѣленията и както сж опрѣдѣлени толкова други длъжности. Това, наистина, е една дребна работа, която лесно може да се поправи: нищо по-лесно отъ това, да седнемъ и съчинимъ една такава обща формула, каквато сжществува за току-що споменатитѣ чиновници. Но трѣбваше ли за такава дребна работа единъ отъ ораторитѣ да се уплаши и да захване да възкличава: „У-у-у, какъвъ неподготвенъ, колко непъленъ законопроектъ! Той ще внесе хаосъ, той, кой знае, на какви произволи ще даде мегданъ!“ А между това този сжщиятъ ораторъ не се същеще, че въ закона за народното просвѣщение нийдѣ не е казано, каква е длъжността на министра; този сжщиятъ ораторъ не се досѣщаше, че нито за единъ отъ главнитѣ секретари въ другитѣ министерства нѣма законъ, който опрѣдѣля съ формула длъжноститѣ имъ; сжщо така нито за единъ отъ началницитѣ въ другитѣ министерства нѣма подобно нѣщо и, слава Богу, до хаосъ и до произволъ не се е дошло въ никое отъ тия учрѣждения. Ораторътъ би трѣбвало да се попита поне това, защо не е било прѣдвидено нищо за длъжността на тия върховни институти въ другитѣ министерства, а случайно намираме това само въ министерството на просвѣтата. Ако бѣше си задалъ по-

добен въпрос, ораторът може-би щеше да намъри, че другите министерства не са били честити да имат за министър лице, което да държи извънмърно много за числото на параграфите, които ще влизат въ закона, та да има специални параграфи и за работи, които се разбират сами по себе. Фактически у нас за върховното управление, за най-върховните длъжности, ние нямаме въ закона казано нищо опрѣделено: тѣмъ не се прѣдвизда, какъ трѣбва да постѣпватъ и какво трѣбва да правятъ. Това е въ реда на пѣщата. Не е имало нужда да прѣдписвамъ формули за областните директори и съвѣти, щомъ искамъ да направя отъ тѣхъ дѣйствителни делегати на министра: тѣ да вършатъ онова, което върши въ извѣстни отношения самъ министърътъ. Но най-послѣ, г. г. народни прѣдставители, ако само заради това законопроектътъ трѣбва да пропадне, ще ви моля, да не позволявате това. Съгласенъ съмъ да му изкальнимъ една формула въ комисията, и тѣй да се свърши работата.

По-нататѣтъ се приведе друга дреболия, за да се покаже, че законопроектътъ е работа необмислена и ей така нахвърлена. Възрази се, че нѣмало цензъ за счетоводителя. Дѣйствително, цензъ за счетоводителя не съмъ турилъ, но зная, че г. министърътъ на финансите туря цензъ за счетоводителитѣ, защото той ги назначава.

Министъръ Т. Теодоровъ: Цензъ има: срѣдно образование.

Министъръ И. Пѣевъ: Значи цензъ има. Види се, че всичките закони не са четени отъ г. г. народните прѣдставители, които искатъ да критикуватъ. Остава да се опрѣдѣли цензъ само за секретаря. При първа една редакция на проекта бѣхъ турилъ, че той трѣбва да отговаря на ценза на единъ подначалникъ въ министерството, но името подначалникъ се намъри неудобно, та го изоставихъ. Тоя недостатѣкъ лесно ще го поправимъ въ комисията, като туримъ, че той трѣбва да отговаря на ценза на единъ подначалникъ. Тогава хаостътъ въ законопроекта ще изчезне много лесно. Толкова, г. г. народни прѣдставители, по чл. 1 отъ законопроекта.

Сега да прѣминемъ къмъ друга материя, която се третира въ чл. 2.

Но прѣди да сторя това, нека кажа въ скоби, г. г. народни прѣдставители, че нѣколко души отъ болшинството искаха да излизатъ да говорятъ въ полза на законопроекта, понеже било редъ, срѣщу единъ, който говорилъ противъ, да излизалъ другъ единъ, който да говори за, защото тѣй щѣло да се направи благоприятно впечатление на публиката. Азъ помолихъ всички ония, които искаха да говорятъ за, да не говорятъ, защото искахъ да се даде възможностъ на колекто се може повече души, които има да говорятъ противъ, та да мога при отговора си да посрѣсна всички възражения. Нека прочее не ви се види чудно, че се спирамъ повече на онова, което говориха моите опоненти.

Послѣдните видѣха и въ тоя членъ втори само една дума — тѣ не четоха пѣлия членъ. Тѣ прочетоха само думитѣ — „училищна такса“. И като видѣха тѣзи думи „училищна такса“, о-о-о, извадиха такива страшни заключения за ограничение на учебното дѣло, за ограничение на образованието, че страхъ да ви съвземе. Ще почна тъкмо отъ тази дума. Какво е казано за училищните такси тукъ? Казано е, че за прогимназиитѣ, общинитѣ могатъ, освѣнъ другитѣ приходи, които иматъ, да прѣдвиздатъ и училищни такси. Това не е прѣдписано за цѣла България, за всички мѣста, дѣто има прогимназии, не е прѣдписано и за нѣкоя община отдѣлно. Казано е само, че общинитѣ иматъ право сами да налагатъ такси. Ако общината желае, може да прѣдвиди такси, . . .

Х. Поповъ: Трѣбва да не може да налага такси.

Министъръ И. Пѣевъ: Моля, ще обясня. — . . . ако общината не желае, може да не налага никакви такси. Най-напрѣдъ не е вѣрно онова, което се лансира отъ тукъ, че досега не се плащали училищни такси за прогимназиитѣ, или за училищата, които може да са носили други имена, но са замѣствали прогимназиитѣ. До скоро — не зная, да-ли точно докато г. Мущановъ внесе своя законъ — въ долните класове на гимназиитѣ, както ги наричаха, и въ трикласнитѣ училища, се взимаше такса. Не е вѣрно също тѣй, че проектътъ съдържа нѣщо противъ конституцията — министърътъ, каза единъ ораторъ, внесе законопроектъ противъ конституцията — защото въ конституцията било казано, че народното образование е бесплатно. Безплатността на образованието — нека се спра най-напрѣдъ на този пунктъ — е свързана съ задължителността. Прогимназиитѣ не са задължителни. Щомъ не са задължителни, не може да се говори, че конституцията била противъ плащане такси. Ето какво се говори въ чл. 31 отъ закона на г. Мущанова: (Чете) „Учението въ първоначалните училища, т. е. въ отдѣленията е задължително и бесплатно за всички поданици на българската държава (чл. 78 отъ конституцията)“. Когато дожда да се говори за прогимназиитѣ въ чл. 54, нийдѣ не се казва, че учението въ прогимназиитѣ е задължително. Дѣйствително, прѣдвизда се по-надолу, че то е бесплатно, но не се цитира споменатиятъ членъ отъ конституцията, който се отнася едновременно и до задължителността и до безплатността. Тогава въпросътъ не е, нарушена ли е или не конституцията, но — по-добъръ ли е, или по-лошо, да имаме извѣстни училищни такси въ прогимназиитѣ. Това е въпросътъ. Слѣдователно, министърътъ не е нарушилъ конституцията и не е излизалъ противъ нея, а слага единъ въпросъ, който можемъ да обсъдимъ на тѣзи линии, които ви казахъ.

Повръщамъ се къмъ таксата. Както казахъ, ако общината иска, може да въведе такси, ако не, може да не въвежда никакви такси. Добъръ. Каза се, че общинитѣ ще въведатъ такива такси непрѣмѣнно и ще накаратъ непрѣмѣнно народа да плаща за дѣцата си, а това може да бѣде противъ волята на народа. Нѣкои отъ ораторитѣ, мои опоненти, се изказаха — не всички обаче — противъ плебисцита. Ако плебисцитътъ се счита непрактиченъ, когато се касае за учителитѣ, защо чрѣзъ плебисцитъ да се не опрѣдѣли, да-ли покрай другитѣ срѣдства, които съществующиятъ законъ прѣдвизда за учебното дѣло, да се прибѣгне и до такси, или не. Най-сетѣ може да се направи нѣщо друго, което ще ви кажа, че ме и накара да прѣдвидя туй срѣдство. Ако искате, този въпросъ — да-ли да се наложи такса или не — вмѣсто да се рѣшава отъ общинския съвѣтъ съ плебисцитъ, може да наредимъ да се рѣшава отъ самитѣ родители, чиито дѣца слѣдватъ въ училищата. И тогава, г. г. народни прѣдставители, ние ще узаконимъ едно положение, което и сега съществува.

Не знамъ, да-ли е извѣстно на прѣдставителитѣ отъ Ловечъ, че тамъ отвориха даже една непълна гимназия главно съ срѣдствата на родителитѣ, чиито дѣца е имало да постѣпватъ въ гимназията.

Министъръ Т. Теодоровъ: Въ горните класове.

Министъръ И. Пѣевъ: Да. Има много прѣимущества, едни родители да задържатъ дѣцата си въ своя роденъ градъ, подъ свой прѣкъ надзоръ, отколкото да ги пратятъ, дѣ да е другадѣ. Но тукъ има и голѣми материални изгоди за родителитѣ, чиито дѣца ще прати дѣтето си отъ Орханне да се учи въ София, ще похарчи най-малко 5—600 л. годишно.

И увѣрявамъ ви, че ще се намѣрятъ бащи, които ще кажатъ: „Нека си отворимъ ние тукъ прогимназия съ свои собствени сръдства, намѣсто да даваме по 600 л. за едно-двѣ, или три свои дѣца, да идатъ да учатъ въ чужди градове“. Много бащи ще бждатъ готови да даватъ годишна такса по 100 л., вмѣсто да пращатъ дѣцата си въ чужди градъ. Фактически не на едно мѣсто разносикътъ на прогимназиите, колкото се падатъ на общината, сж се посрѣщали отъ родителитѣ, които сж искали дѣцата имъ да получатъ високо образование.

Г. г. народни прѣдставители! Като внасяхъ това измѣнение въ закона, менъ въ ума ми бѣше туй, че азъ не трѣбва да се противопоставямъ на никоа община, когато тя пожелае да отвори не само прогимназия, а и когато иска да отвори гимназия. Вие бѣхте свидѣтели въ миналитѣ сесии, какъ тукъ се укоряваха министри, че тѣ сж позволеніето си да се отвори еди-каждъ си гимназия или прогимназия, едва-ли не опорочили изборитѣ за народни прѣдставители. Ето до какво положение се е дошло. Една община, която би изнамѣрила сръдства да поддържа сама една прогимназия, или гимназия, трѣбва да дойде да се моли, да прави особени ходатайства и особени унижения. Заявявамъ най-тържествено, че докогато бжда министъръ, всѣка община, щомъ поиска и щомъ има сръдства и се съобрази съ закона, ще има и своята прогимназия. И днесъ нѣкои г. г. народни прѣдставители, съ които говорихъ частно, ми казватъ, че не само за гимназии, а и за нѣкои прогимназии добавъчнитѣ сръдства, които трѣбва да прѣвдиди общината, ги давали родителитѣ. Защото, дѣйствително, износно е за единъ баща, вмѣсто да даде за дѣтето си въ другъ градъ 600—700 л., да даде 100 даже 200 л. такса за издрѣжка на прогимназия въ своя градъ. Това мислѣхъ, когато прѣдложихъ да се въведатъ тия такси. Никога не съмъ мислилъ чрѣзъ позволяването на незадѣлжителни такси, да намалявамъ числото на ученицитѣ, а чрѣзъ това и на учителитѣ. (Ръкоплѣскане отъ болшинството)

Въпросътъ за такситѣ, г. г. народни прѣдставители, побърка на ораторитѣ да видятъ истинския смисълъ на този чл. 2. Въ този чл. 2 съмъ разпрѣдѣлилъ източникитѣ за училищнитѣ приходи по единъ такъвъ редъ, че най-напрѣдъ съмъ поставилъ приходитѣ, прѣвдвидени въ чл. 106 отъ закона; сетитѣ приходитѣ отъ общия бюджетъ на общината, и най-сетитѣ таксата, за която се говори толкова много. Това съмъ направилъ нарочно, съ цѣль да усиля службата по създаване приходи за училищата, съ цѣль да усиля най-главния източникъ, отъ който училищата биха могли да се надѣватъ въ бѣдѣще за поголѣми приходи.

Позволете ми да ви прочета този чл. 106, за да видите, колко много източници прѣвдвигда той: (Чете) „Съ цѣль да се подпомогне въ бѣдѣще издрѣжката на основнитѣ училища, всѣка училищна община е длъжна да си основе училищенъ фондъ, който се образува отъ: а) приходитѣ на недвижимитѣ имоти и капитали, които притежаватъ училищата; б) приходитѣ на недвижимитѣ непокрити държавни имоти, които държавата би отпуснала на училището; в) приходитѣ на обработени земи отъ меритѣ или отъ общинскитѣ гори. За тая цѣль всѣко село ще опрѣдѣли на всѣки 50.кжци отъ мерата си минимумъ 5 хектара земя или гора. Ако селото нѣма достатъчно количество мера или гора, и т. н.; г) приходитѣ отъ насаща, лодки (гемии), каменоломни и други имоти, опрѣдѣлени за училищата; д) разпитѣ глоби, опрѣдѣлени въ настоящия законъ; е) опрѣдѣленитѣ отъ съответнитѣ закони данѣци, берии, глоби и суми въ полза на училищнитѣ фондове; ж) частни подарѣци или завѣщания; з) чад-

тишкитѣ земи, опрѣдѣлени за училищата; и) излишнитѣ отъ училищнитѣ бюджети“ и пр.

Този членъ, съ толкова много алинеи и съ толкова много прѣвдвидени източници, си остана и ще си остане още за дълго врѣме мъртва буква, ако не се взематъ особени мѣрки да се направи той живъ. И главната причина, за да е той мъртавъ, е тази, че всичко, наистина, е било централизирано въ едно министерство и е билъ оставенъ единъ министъръ съ нѣколко души, които сж тамъ, да мисли за всички тия работи.

Н. Мушановъ: Това не е вѣрно. Има специална комисия, която да отива въ всѣко село да опрѣдѣля земи. Тази комисия въ всѣки окръгъ се състои отъ лѣсничея, училищния инспекторъ и пр. Имаме въ разстояние на три години 700 хиляди декара училищни имоти.

Министъръ И. Пѣевъ: Може да е направено нѣщо. Като издаденъ окръжно, сѣ ще има резултатъ; само че той ще бжде минималенъ; като назначишъ отъ централното мѣсто комисия, сѣ ще се направи нѣщо. Мосто желание, г. г. народни прѣдставители, е да видя единъ денъ нашитѣ училища, че получаватъ поне 50% отъ своитѣ приходи отъ тия фондове. Тия фондове съ толкова много източници сж толкова мъртви, щото законодателятъ е казалъ, че тѣ ще служатъ за бѣдѣщитѣ нужди на училищата — т. е. нѣкога ще служатъ за бѣдѣщи нужди. Увѣрявамъ ви, че ако не ги поставите да служатъ за сегашни нужди, на-да-ли нѣкога ще могатъ да нарастнатъ, да се развиятъ и да бждатъ такива, че да могатъ да служатъ и за бѣдѣщи дорн нужди. Азъ съмъ наредилъ да се каже нарочно въ този членъ, че общини, които могатъ да поддържатъ училищата си само отъ първия източникъ, не сж длъжни да прѣвдвигдатъ приходи отъ другитѣ два източника. Нѣщо повече, азъ съмъ турилъ една алинея, въ която казвамъ, че бихъ далъ премии на ония, които биха могли да увеличатъ приходитѣ отъ този първи източникъ. Моята цѣль, като поставямъ тия членове, е да насърча най-напрѣдъ гражданитѣ, които се оплакватъ отъ тежкия общински данѣкъ и отъ общинския бюджетъ, между друго и за това, че въ него се прѣвдвигдали суми и за учителитѣ, да отидатъ по къшетата, въ всѣкаква посока, и да подирятъ, отдѣ може да се вземе единъ имотъ и да се даде на училищата, за да се образува и усили този фондъ. Азъ имъ казвамъ това: създайте фондове и нѣма да има нужда да прѣвдвигдате петъ пари за училищата. И сега, макаръ че сж се минали толкова години отъ нашето освобождение, макаръ че много отъ общинскитѣ земи сж заграбени или разпродадени, сѣ пакъ ние имаме достатъчно земи, които можемъ да приберемъ, имаме достатъчно общи имоти, които можемъ да ги присъединимъ къмъ училищнитѣ фондове. А въ странитѣ, които освободаваме, ще имаме още повече такива. И това е една належаща грижа: да вземемъ мѣрки, докато нашитѣ общи имоти не сж съвсѣмъ изгубени и разпрѣдѣлени между хората тукъ у насъ, и докато има толкова общи имоти въ другитѣ новоосвободени земи, да се прибератъ тѣ за училищата. И наистина за каква друга по-света цѣль можемъ да ги вземемъ? И плащането на такси ще послужи за сѣщата цѣль. Което даватъ такси, ще чувствуватъ това, и у тѣхъ по-лесно може да се появи грижа за увеличение на фондовѣтѣ; тѣ по-усърдно би се потрудили, еди-кой си общъ имотъ или воденица да се вземе за училището. Сѣщитѣ би отишли и при нѣкой богатъ да му поднесатъ своитѣ почитания и да го убѣдятъ да завѣщае нѣщо за училищата, за да спаси душата си. Главната цѣль на този членъ е, да създадемъ източници за училищата, които нѣма да зависятъ отъ бюджета и отъ вашето вдигане на ръка тукъ, за-

щото, когато дойде до вдигане ръка тукъ, при разглеждане бюджета, вие не правите разлика между едно ведомство и друго; ще гледате да има еднакво за всички, защото сте длъжни да се грижите за всички: всичко измърват на драмъ и винаги давате минимума, и винаги прѣдвигате най-малките срдѣства. Съ тоя членъ отъ проекта желая да дамъ насърчение на тѣзи фондове и да ги наредя да служатъ не за бѣдѣщи цѣли, а за настоящи, и, ако може, още идущата година общинитѣ отъ тѣзи приходи да почнатъ да облекчатъ малко бюджетния си товаръ. Тая е моята цѣль. У мене се е затвърдила тая идея и, може-би, ще умра съ отворени очи, ако не видя създадени такива приходи за училищата; създадатъ ли се единъ път, училищата ще иматъ всекога редовно отдѣ да посрѣщатъ разходите си, нѣма да зависятъ отъ случайността, отъ ежегодното гласуване на бюджетитѣ; тѣй само ще може по-добър да се осигури материалното положение и на училищата, и на самитѣ учители.

Не бихъ се сирѣкъ върху алинеята за премиятъ, ако ти не бѣ се осмѣла отъ единъ отъ ораторитѣ, които говориха. Единъ отъ тѣхъ каза, че тая алинея била даже забавна. Позволете ми да кажа нѣколко думи, г. г. народни прѣдставители, за този родъ насърчения, които съществуватъ другадъ и които съвсѣмъ не сж забавни, но които докарватъ най-добри резултати. Въ Англия нѣрѣдко ще срѣщнете лица, кои даватъ по нѣколко хиляди лири за извѣстна цѣль, съ условие, че и цѣлото общество ще даде още толкова; ето това е единъ видъ премия, създадена за обществото, и дѣйствително, чрѣзъ подобни премии се получаватъ най-добри резултати. Нѣщо друго ще ви кажа. Въ Англия задължително образование по законъ нѣма; тамъ не се наказватъ родителитѣ и не се създаватъ такива елѣби между родители и учители чрѣзъ глобяване на родителитѣ; защото не били пратили дѣцата въ училище. Тамъ при все това повече дѣца посѣпаватъ училището, отколкото не у насъ, но и въ тия страни, дѣто задължителното образование дѣйствително е постигнало цѣльта си почти до съвършенство. Но какъ се добиватъ подобни резултати? Между друго чрѣзъ премии. Какви сж тѣзи премии? Отъ страна на държавата се даватъ малки субсидии на самитѣ общини, на самитѣ учрѣждения, споредъ това, колко дѣца процентно отъ подлежащитѣ на обучение сж могли да вкаратъ въ училището. Даватъ се други премии и споредъ това, колко отъ тѣзи дѣца сж могли да присѣтствуватъ до края на годината — значи, споредъ числото на присѣтственитѣ часове на ученицитѣ. Всичко отпѣняватъ и за всичко плащатъ споредъ резултата. И тамъ, както казахъ, не отиватъ да се сждятъ, не отиватъ да глобяватъ родителитѣ, а общинаритѣ помежду си казватъ: „Ако пратимъ повече дѣца, държавата повече ще ни субсидира, ако пратимъ по-малко дѣца, по-малко ще ни субсидира“. И гледатъ да накаратъ повече дѣца да се учатъ. Нема има нѣщо забавно и смѣшно въ тия насърчения? Какво забавно има въ даването на тия премии? Когато съмъ прѣдвидѣлъ премиятъ за увеличение на фондоветѣ, г. г. народни прѣдставители, азъ съмъ ималъ прѣдъ видъ за цѣльта да се състави единъ правилникъ, за който не е мѣстото тукъ да се разпространявамъ. Въ него ще се опрѣдѣли, какъ да се даватъ тия премии. Единъ пътъ успѣли да наредимъ, щото дѣйствително да се увеличатъ срдѣствата на нашитѣ училища, чрѣзъ фондове, ние ще можемъ и да отдѣлимъ училищнитѣ бюджети — моля ви се забѣлжете това — отъ държавния бюджетъ. Недастнието на нашитѣ училища е въ това, че тѣ сж твърдѣ тѣсно свързани съ държавния бюджетъ, и ние сме принудени да третираме и тѣхъ тѣй, както третираме полицейскитѣ учрѣждения. Това е най-голямото тѣхно нещастие.

Моитѣ опоненти сжщо тѣй не искаха да прочетатъ и цѣлия членъ трети и прѣдставиха, че цѣльта на този членъ била да се пестятъ пари за финансовия министъръ. Едва-ли не казахъ, че това ми е наложилъ финансовиятъ министъръ, моятъ колега г. Теодоровъ. Искалъ съмъ да пестя пари и съ тази цѣль съмъ ограничилъ повишенията. Азъ моля всѣки отъ г. г. народнитѣ прѣдставители да прочете повторно тоя членъ и да ми каже, дѣ въ него се говори за ограничения. Има наистина една фраза тамъ: „Броятъ на учителитѣ въ всѣки класъ се прѣдвигда ежегодно въ бюджета“, но това става и сега. И сега въ бюджета ще видите първостепенни учители толкова, второстепенни толкова — всичко е прѣдвигнато, особентъ параграфъ за повишенията се прѣдвигда и сега. Но ще кажете, защо вие сте турили тая фраза въ проекта? Трѣбва да искате да направите нѣщо различно. Азъ съмъ турилъ и други работи тукъ, защото цѣлия законопроектъ изобщо направихъ по такъвъ начинъ, че да не цитирамъ членъ по членъ стария законъ и да не привеждамъ всички ония членове отъ стария, сега дѣйствующъ законъ, които иматъ връзка съ проекта; за туй на мѣста споменахъ работи, които ги има въ закона. Напр., ще видите, че по-надолу съмъ казалъ: основнитѣ учители се назначаватъ отъ училищнитѣ настоятелства. Тѣ и сега се назначаватъ отъ тѣхъ, но азъ повторихъ клаузата за по-голяма яснота и пълнота, за да се разбере по-добър онова, което се прѣдлага, и цѣльта, която пона съ новото, което съмъ внесълъ вътрѣ. Азъ нийдѣ не съмъ казалъ, че числото на учителитѣ, които трѣбва да се повишаватъ, ще бже ограничено. Та и да ви кажа, едва-ли би могло да ми дойде на умъ да правя ограничения, защото азъ имамъ тукъ една таблица, отъ която ето какво виждаме. Въ първоначалнитѣ училища имаме 8.866 първоначални учители всичко. И знаете ли, че въ първия, въ най-горния класъ нѣма нито единъ учителъ? Въ втория класъ отъ това количество 8.866 има само 892 — само 10%, въ третия — 1.004 — малко повече отъ 10%, въ четвъртия — 1.049, малко повече пакъ отъ 10%, а всички останали учители сж въ по-долни класове. Не е тупналь тѣпанъ слѣдователно въ тоя моментъ да помагамъ на г. Теодорова, като ограничавамъ числото на учителитѣ въ по-горнитѣ класове, защото тамъ почти ги нѣма тия хора. Цѣльта, която съмъ попилъ, е съвършено друга.

Но, прѣди да посоча, въ какво се състои тази цѣль, нека свържа тоя въпросъ съ двѣ прѣдложения, които се направиха отъ двама оратори на свободолюбиви партии. Г. Мушановъ бѣ, който се изказа въ смисълъ, че броятъ на учителитѣ въ разнитѣ класове трѣбвало да се опрѣдѣли съ време; трѣбвало да се опрѣдѣли, колко на сто отъ учителитѣ ще има въ първи класъ, колко на сто въ втори, трети, четвърти и пр. Когато г. Мушановъ сочеше тоя принципъ, азъ го прѣкъснахъ не за друго, а за да остане по-добър отбѣлзана мисълта му въ стенографскитѣ протоколи, че ораторътъ отъ страна на демократическата партия желае да разпрѣдѣли учителитѣ процентно въ разнитѣ степени.

Н. Мушановъ: Това сж много плиткѣ хитрини. Ужъ като политиканъ приказвате, а въ такива глупави дреболии се выпускаете, че не може да ви търпи човѣкъ. Васъ ви е страхъ отъ грѣшки и хвърляте грѣшкитѣ на моя търбъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Не ви прилича, г. Мушановъ, така грубо да прѣкъсвате.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля, г-да, павете тишина и не прѣкъсвайте.

Министъръ И. Пъевъ: Другъ единъ отъ ораторитъ, прѣдставителъ на социалистическата партия у насъ . . .

Я. Сакжзовъ: И той същото ще ви върне.

Министъръ И. Пъевъ: . . . каза друго нѣщо: именно, че учителитъ трѣбва да бждатъ наредени тъй, както сж наредени другитъ чиновници. Той каза: „Нѣма нужда да се взема прѣдъ видъ напразния отъ учителитъ успѣхъ, положения трудъ и т. н., тѣхното повишение не може да не върви механически, както върви повишението и на други чиновници“. Добръ; азъ ще взема напр. сждиятъ. Както знаете, мировиятъ сждия не се повишава на петъ години, членътъ на окръжния сждъ не се повишава на петъ години, сждията въ аеланията сждо не се повишава на петъ години; повишаватъ се на ваканция. Г. Сакжзовъ мислѣше, че най-обществената, най-привилегированата класа у насъ били офицеритъ, та прибавя: „Както, напр., и офицеритъ“. Фактътъ обаче е, че и офицеритъ у насъ не се повишаватъ друго-лче, освѣнъ на ваканция. Подпоручикътъ ще стои дотогава подпоручикъ, докато му се отвори мѣсто да стане поручикъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: И по атестация.

Министъръ И. Пъевъ: И по атестация. Поручикътъ трѣбва да чака ваканция да стане капитанъ и т. н.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ отъ името на коалицията и на партията, на която принадлежа, още не съмъ прѣдложилъ въ законопроекта си никакво ограничение. Прочетете го още единъжъ и кажете, дѣ има ограничение. Но трѣбва да констатирамъ, че подобно ограничение вече трѣбва да се направя. Изглежда, че това е една узрѣла мисль между най-либералнитъ у насъ партии. И ако прѣдставителътъ на социалистическата партия мисли, че наистина ще бжде по-добръ повишението да ставатъ на ваканции, то най-сетнѣ буржоазнитъ партии ще трѣбва да опрѣдѣлятъ, колко души учители трѣбва да се числятъ въ всѣка степенъ, и толкова да се повишаватъ. Въ всѣки случай, констатирамъ, че това ограничение искатъ други, азъ не го искамъ.

Но какво съмъ искалъ съ този членъ? Искалъ съмъ, когато учителитъ се повишаватъ, особено въ по-горнитъ класове, да се повишаватъ възъ основа на известна показана дѣйност. Нѣкои прѣтълковаха тая моя мисль и казаха, че съмъ билъ искалъ да дѣля учителитъ, слѣдъ като сж издържали държавния си изпитъ, слѣдъ като сж учили въ университетъ и пр. на способни и неспособни. Казаха ми: това е абсурдъ, всички учители сж еднакво способни и еднакво, ако искате, неспособни, но еднакво способни трѣбва да ги броите.

Н. Мушановъ: Ама сега го разбрахте, слѣдъ като Ви нажулихме, както трѣбва, много късно.

Министъръ И. Пъевъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще ви кажа, че не съмъ ималъ ни най-малко мисълъта, да считамъ за неспособни ония, които единъжъ сж си издържали държавния изпитъ и да поставямъ тѣхното повишение въ свръзка съ тѣхната способностъ или неспособностъ, но тъкмо този, който ме прѣкъсва, въ чл. 190 отъ закона за народното просвѣщение, ето какво казва: (Чете) „Всѣки главенъ инспекторъ може да прѣдстави единъ учителъ за спирането на повишението му за една година, за прѣмѣстване или уволнение по слаба педагогическа дѣйностъ, по слаба подготовка и некадърностъ . . .“

Д-ръ Б. Вазовъ: Има ли го това въ закона, г. Мушановъ?

Н. Мушановъ: Безспорно, има го. И г. Чилингировъ го цитира. Четете по до края и ще видите, какво се казва.

Министъръ И. Пъевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ, като старъ педагогъ, не признавамъ неспособенъ учителъ, който си е издържалъ държавния изпитъ. (Ржкоплѣскане отъ болшинството) Всѣчки сж способни. Вие, г. Мушановъ, съ особенъ членъ признавате, че и слѣдъ това може да има некадърни.

Н. Мушановъ: Безспорно.

Министъръ И. Пъевъ: Какъ сж станали некадърници?

Н. Мушановъ: Нѣма защо да ржкоплѣскате; на тая демагогия не се ржкоплѣска, защото г. Теодоровъ оня денъ ви опроверга.

П. Петрановъ: Вие не знаете, какво сте подписали, Христо Ганевъ знае.

Н. Мушановъ: Съ тия демагогии Вие, г. министри, мислите, че правите страшно държавничество.

Министъръ И. Пъевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не съмъ искалъ да се прави разлика между способни и неспособни учители при повишението, защото, както казахъ, слѣдъ като издържатъ държавния си изпитъ, всички сж способни въ обикновения смисль на думата. Азъ съмъ искалъ да се прави разлика измежду способнитъ само между ония, които работятъ, които сж прилежни и които се стараятъ да се самоусъвършенствуватъ, въ противоположностъ на ония, които не правятъ това . . .

Д-ръ Б. Вазовъ: Много добръ.

Министъръ И. Пъевъ: . . . между ония, които, единъ пътъ добили една степенъ, рекатъ: „Сега толкова ни чини; ще чакаме 5-тъ години; какво ще ни правятъ; никой нищо не може да ни каже; ще влизаме въ часъ и ще излизаме споредъ програмата, безъ да се прижимъ за качеството на работата, що вършимъ“. И когато вписохъ въ мотивитъ къмъ законопроекта, че искамъ да се използватъ рационално трудътъ, енергията и способността на учителитъ, имахъ прѣдъ видъ това — да могатъ учителитъ дѣйствително да се накаратъ да проявяватъ една по-голяма дѣйностъ.

Н. Мушановъ: Защо спирате на втората степенъ повишението?

Министъръ И. Пъевъ: Не го спирамъ. Ще прибавя нѣщо, повече, г. г. народни прѣдставители! Прѣди да излъзе г. Мушановъ съ своя законъ да раздѣли учителитъ на способни и неспособни и да ми дава право като неспособни да ги спирамъ въ тѣхното повишение, азъ мога, съгласно съ закона, да спирамъ повишението на нѣкои учители, защото още въ закона за народното просвѣщение на дѣда Живковъ, тѣй много руганъ отъ разни демагогии и тѣй сега защищаванъ отъ тѣхнитъ наследници, бѣше казано, че учителътъ се повишава за показанъ успѣхъ; и тогѣ името „успѣхъ“ се разбираше въ общи думи, че учителътъ се е трудилъ, че е билъ редовенъ, че се е приготвялъ всѣкога за часъ и т. н. Съ тая малка дума бихъ се задоволилъ и

азъ сѣщо. Миналогодишната сесия на Народното събрание азъ повдигнахъ сѣщия въпросъ. Говорихъ върху него дълго и широко. Тогава ми се напразно извѣстни възражения; и азъ съмъ подъ впечатлението на тия възражения. Питамъ се тогава, какво се разбира подъ думата успѣхъ? Каза се, че била много обща, та трѣбвало по-конкретно да се посочи, съ какви мѣрки ще се мѣри успѣхътъ, и на какво ще се базира оцѣнката. Ето що ме накара мене да взема да изброя ревизията, участието на учителя въ педагогическитѣ конференции, извънучилищната му работа и послѣ писменитѣ трудове. И като ги изброявамъ, азъ не мисля ни най-малко, както нѣкои прѣтълкуваха, че непрѣмѣнно единъ учителъ трѣбва по всичко да се отличи много добръ. Ако има нужда да се каже, нека туримъ една дума за това, че основа за повишението на учителитѣ трѣбва да бѣде ревизията. И тъй тѣзи ревизии като компенсация да се взематъ проявената дѣйностъ въ педагогическитѣ конференции, проявената дѣйностъ въ извънучилищната работа и най-сетѣ проявената дѣйностъ въ списването — не съмъ мислилъ на поезии, както нѣкои изтълкуваха, а, само по себе си се разбира, въобще на педагогически трудове.

Ще, се спра най-напрѣдъ на въпроса за ревизиитѣ. Възвѣ основа на ревизиитѣ се повишаваха едно врѣме учителитѣ, и когато сѣществуваше законътъ на дѣда Живковъ. Никому отъ ораторитѣ, които говориха противъ ревизиитѣ, не дойде на умъ да види, дали сѣ ставали несправедливости тогава и дали е имало въобще спирания въ повишенията. Споредъ моята справка, такова нѣщо не е ставало не само при министритѣ, които сѣ желаели да угладатъ на учителитѣ — каквито е имало — но и при министритѣ, които сѣ били смѣтани за врагове на учителитѣ. Повишенията сѣ се правили непрѣкъснато. Она членъ, въ който се иска успѣхъ отъ учителитѣ, за да бѣдатъ повишени, е стоялъ повече като на лозе плашилото — да подбужда, да кара учителитѣ да работятъ по-добър; но почти на нѣкой учителъ не е спирано повишението заради това, защото такова спиране е прѣвдвидено въ закона; а сѣмъ учителитѣ, които сѣ знаели, че има такъвъ членъ, всички сѣ гледали да покажатъ минимума успѣхъ, прилежание, трудъ и пр., за да могатъ да заслужатъ своето повишение. Но тъй се каза нѣщо повече за ревизиитѣ; каза се, че съ тѣхъ нѣщо да се дойде до несправедливости и че голѣми произволи нѣщо сѣ явятъ; прѣдстави се ревизиитѣ за толкова лоши, че, ако ораторитѣ бѣха послѣдователни, прѣбваше да дойдатъ до заключение, какво ревизиитѣ по принципъ сѣ лоши, та нѣмаме нужда отъ никакви ревизии. Ние, които харчимъ 25 милиона за народното просвѣщение, поддържаме се, не трѣбвало да обръщаме внимание на ревизиитѣ; нѣмало нужда да контролираме учителитѣ. Доказваше се даже, че ревизията непрѣмѣнно нѣщо да бѣде лоша, непрѣмѣнно нѣщо да бѣде несправедлива, нѣщо да докара тѣмъ противното на онова, което се тонѣло съ нея; рапортитѣ на ревизоритѣ съдържали тѣмъ противното на истината.

Г. г. народни прѣдставители! Въ моя проектъ се прѣдвизда да се взиматъ прѣдъ видъ ревизиитѣ за цѣли петъ години. Въ сравнение съ онова, което е прѣдвиздѣлъ г. Мушановъ въ чл. 190 отъ закона за народното просвѣщение, ще видите, че моята мѣрка е една стѣпка напредъ; защото г. Мушановъ казва, че може да се спре повишението на единъ учителъ само слѣдъ двукратна ревизия, направена прѣзъ три мѣсеца. Азъ какво правя? Казвамъ, че се взиматъ прѣдъ видъ ревизиитѣ въ разстояние на цѣли петъ години. У насъ ни едно почти правителство не остава на властъ петъ години; повечето правителства стоятъ на властъ 2—3—4 години. Сигурно този учителъ прѣзъ 5-ти години ще се намѣри най-

малко при двѣ различни правителства, и ако дѣйствително правителството, министритѣ сѣ, които сѣ влиянието на партията си каратъ инспекторитѣ-ревизори да даватъ фалшиви рапорти, тогава сѣ ще има врѣме да се поправи фалшивостта въ тия петъ години, когато, споредъ чл. 190 отъ закона на г. Мушанова, за 2—3 мѣсеца нѣма тая възможностъ. Но тѣзи ревизори, г. г. народни прѣдставители, винаги даватъ писмено своитѣ доклади, своитѣ рапорти; тия рапорти оставатъ черно на бѣло въ архивата на министерството. Отъ тия хора-ревизори се иска голѣмъ цензъ и трѣбва да прѣдположимъ, че тѣ почитатъ себе си дотолюкъ, че не ще взематъ да пишатъ явно несправедливи оцѣнки, да оставятъ такива оцѣнки въ архивата черно на бѣло. Нѣщо повече ще кажа. Инструкциитѣ на министерството сѣ въ този смисълъ, че ревизоритѣ е длъженъ да каже на самия учителъ, какъ оцѣнява неговата подготовка. Азъ съмъ билъ ревизоръ петъ години; въ тия петъ години съмъ присѣствувалъ на повече отъ 2.000 учебни часове при разни учители, и увѣрявамъ ви, на всѣки учителъ съмъ казвалъ, какво ми е било впечатлението отъ неговата работа; казвалъ съмъ му прѣдварително, какво ще пиша въ рапорта си. Съжалявамъ, че не мислямъ тукъ единъ отъ учителитѣ, които съмъ ревизиралъ — и той, чини ми се, е противъ нѣкои членове отъ моя законопроектъ — именно г. Пчеларовъ отъ Силистра, за да ви засвидѣтелствува той, какъ съмъ ревизиралъ. Попитайте, които щете отъ учителитѣ, що съмъ ревизиралъ, и тѣ ще ви кажатъ, че г. Пчеларъ, когато дохождале да ревизира, викаше учителя при директора и му казваше; това мисля, че не трѣбваше да бѣде тъй, това мисля, че не трѣбваше да бѣде тъй; и само онова, което не съмъ харесалъ, и слѣдъ като съмъ изслушалъ възраженията на учителя на мѣстото, отъ самото него, съмъ писалъ въ рапорта и съмъ го давалъ въ министерството.

Туй трѣбва да правятъ всички ревизори, които почитатъ себе си и мислятъ за дѣлото. Може да се нареди въ министерството съ една инструкция да правятъ това. Ако всички тия рапорти, така дадени, не струватъ нищо, тогава азъ не зная, какъ другояче може да се опрѣдѣли, кои учители работятъ добър и кои лошо.

По-нататкъ въ сѣщия членъ прѣдвизждамъ, какъ да се корегира онова, което не би могло да се опрѣдѣли достатъчно за учителя при ревизиата, а именно да се корегира съ неговата дѣйностъ въ педагогическитѣ конференции. Нѣкои мислѣха, че рефератитѣ нѣщо да се държатъ по училищитѣ, по мѣстаниитѣ върху всѣкакви теми. Не за такива реферати се говори въ проекта. Говори се за педагогическитѣ конференции, които сѣ единъ особенъ институтъ, институтъ за усъвършенствуване на учителитѣ. И ако искате, когато туримъ прѣзъ тия конференции да корегирамъ ревизиата, азъ желяехъ не само да дамъ възможностъ на нѣкои учители въ тѣзи конференции да докажатъ по-добър и въ присѣствието на повече души своя добъръ трудъ, та да имъ не попрѣчи ревизиата, да авансиратъ, но още искахъ да направя живи тия институти — педагогическитѣ конференции — та да принасятъ повече полза на учебното дѣло. Защото, знаете ли, какво бѣше се случило едно врѣме при единъ мой прѣдшественикъ, когато абсолютно никой не може обвини, че е мислилъ да прѣслѣдва учителитѣ, при единъ министъръ, който дотогава много държеше да докаже на учителитѣ, че не ги прѣслѣдва, щото удовлетворявалъ дори нѣкои тѣхни капризи и замѣчаваше нѣкои тѣхни слабости? При този мой прѣдшественикъ учителитѣ направиха бойкотъ на конференциитѣ. Това е фактъ въ историята на училищата. Учителитѣ рѣшиха да не ходятъ да държатъ педагогически реферати върху теми, които ги интересоваха въ всѣкидневнитѣ имъ занятия, въ

свързка с развитието на педагогическата литература. Това беше единъ скандалъ и ще остане въ историята на училищата у насъ като такъвъ; защото скандално е наистина учителитъ да се откажатъ отъ усъвършенствуване чрезъ конференцитъ, на чиятъ на своя министъръ. Отъ тия конференции и отъ рефератитъ, които ще се държатъ въ тѣхъ, нищо лошо нѣма да излизе за учителя, и повишението му нѣма да се спира, щомъ той ги посѣщава и взема участие въ рефератитъ. Както казахъ, работата въ конференцитъ ще служи за компенсация на прѣдвиденото въ буква а.

Същото ще кажа и за извънучилищната дѣйност на учителя. Защо ние да не направимъ отъ учителя единъ по-ревностенъ работникъ извънъ училището? Идеалътъ на нѣкои хора за учителя е, че той трѣбва да отива въ училището сутринта въ един-колко часа, слѣдъ като си свърши работата, да излизе отъ училището, да се заключи у дома си, или, ако се намира на гора, да се качи на желѣзницата и да иде въ близкия градъ, та да се върне сутринта, пакъ да влизе въ училището, да си прѣдаде урока и пакъ да излизе, като даже не се запознава съ населението. Моятъ идеалъ за учителя не е този. Азъ бихъ желалъ учителътъ да носи факела на просвѣтата навсякъдѣ, където върви. Той може съ по-голъмото си образование, съ повечето си знания да отиде навсякъдѣ между обществото, и особно по селата и да научи селянина изобщо на по-добъръ, по-просвѣтенъ и по-хигиениченъ животъ. Нему не му струва нищо, да посѣщава нѣколко мѣсеца нѣкой курсъ по елементарно земледѣлие, за да може да наставлява селянина, какъ по-добъръ да оре, сѣе и използва земята си. Курсоветъ за тая цѣль сж много елементарни, и безъ много трудъ и губене време могатъ да се усвоятъ отъ единъ учителъ. И такъвъ учителъ, който се явява на помощъ на селянина и при бѣдствия, и при щастие, при всѣмъдневната му работа, и го напѣтва, какъ да си подобри живота въ всѣко отношение, ще бѣде истински учителъ и ще стане господъ на селянина, носяйки, както казахъ, факела на просвѣтата по всички клопета, дѣто се явява въ качеството си на учителъ. Азъ не казвамъ, забѣлжете, че той трѣбва да се отдѣли отъ званието си, не искаме учителитъ да се напиратъ стопани, както искаше това единъ мой прѣдпоставеникъ съ единъ законъ. Не, азъ не искаме учителитъ да се откъсватъ отъ своята работа, даже бихъ запрѣтилъ тѣ да иматъ лични стопански занятия, защото могатъ да се улисатъ. Но тѣ могатъ да помагатъ на всички стопани, да станатъ по-добри стопани, защото единъ учителъ винаги може да знае онова, което е въ състояние да разбере единъ селянинъ. Учителитъ могатъ дѣйствително въ извънучилищната си работа да бѣдатъ извънредно много полезни. Ето ние създадохме двѣ министерства: едно за земледѣлието, а друго за търговията и индустрията. Тия двѣ министерства иматъ грижата за бѣдъщето професионално образование. А това професионално образование, нека нишой да не си прави иллюзията, че може да постигне съ отдѣлни мръжи на училища, съ училища въ всѣко село или въ всѣки градъ. Тѣхната цѣль най-добъръ би се постигнала, ако свещеникътъ и учителътъ чрезъ малки курсове, които биха посѣщавали, безъ много да се прѣтоварватъ умствено, дойдатъ да помогнатъ и да внесатъ оная свѣтлина, която е необходима за постепенния напредъкъ въ тия области на живота. И защото, когато единъ такъвъ учителъ отиде да помогне по този начинъ, винаги оставайки си учителъ — забѣлжете това, защото азъ не желая да правя отъ учителитъ ни чифликчи, ни търговци, ни скотовъдци — да излизаме тука въ Народното събрание и протестираме противъ това, което направиха нѣкои оратори?

А. Кипровъ: Ама трѣбва да го разбира.

Министъръ И. Пѣевъ: И тая връзка, която ще се създаде между учителя и обществото, ще гарантира учителя винаги отъ всички ония тонения, отъ които се страхуватъ нѣкои, отъ страна на народа. Най-послѣ, азъ съмъ наредилъ да се взематъ прѣдъ видъ за въ полза на учителя донѣдѣ, като компенсация и писменитъ му трудове. Това е една дреболня, работа отъ която не могатъ да се използватъ много души, защото не много души могатъ да пишатъ. Фактически обаче ще ви кажа, че ние сме били винаги много снисходителни къмъ ония, що притежаватъ това качество. Тѣмъ винаги сме правили голѣма отстъпка. И това се потвърждава тѣмъ отъ оратора, който най-много се противѣше на това, да се зачитало на учителя като негово достойнство писането. Той каза: „Азъ съмъ писателъ и г. Страшимировъ е писателъ, но ние най-лошо изпѣлняваме своята работа въ училището“, не прибави само; „А при все това ни държаха за учителъ“. Защо? Защото тѣхната писателска способностъ се е смѣтало, че навакса онова, което имъ е липсвало въ друго отношение. Но, г. г. народни прѣдставители, бивши писатели учители излизатъ да заявяватъ, че единъ учителъ, щомъ умѣе да писателствува, той не може да бѣде добъръ учителъ. Съгласенъ съмъ въ комисията тая алинея да се изхвърли.

По-нататъкъ, онѣзи, които четеха този членъ, залпани съ туй, че щѣли да се спиратъ повишенията, когато, както ви казахъ, това нишѣ изрично не е казано, не можеха да видятъ, че въ сѣщия този членъ азъ съмъ се погрижилъ да прѣдвидя нови приходи и нови възнаграждения за самитъ учители: (Чете) „Възнаграждения за водение на специални курсове по програма и планъ, опрѣдѣлени било отъ Министерството на народното просвѣщение, било отъ нѣкое друго министерство“ и послѣ „възнаграждения и премии за извънучилищна работа, било за разширение на общото образование, било за практическото подобрене на културно-икономическия животъ на страната“. И по-нататъкъ е посочено, какъ се прѣдвиджатъ всички тия възнаграждения. Признавамъ заедно съ толкова други, които окайватъ учителитъ, че имали малки възнаграждения, че наистина заплатитъ, които взиматъ учителитъ при сегашнитъ нужди на живота, при послѣпнѣлото задоволяване на тия нужди, не сж полѣми, че трѣбва на учителитъ наистина да се създадатъ и други приходи. Като съмъ прѣдвидѣлъ въ тия двѣ нови алинеи нови приходи, не съмъ сторилъ дѣйствително кой знае колко нѣщо, защото въ всѣки бюджетъ, и безъ да има това въ закона, може да се прѣдвидятъ такива, но азъ поставямъ тоя родъ възнаграждения сѣга наредъ съ другитъ, за да може да се създаде по-нататъкъ цѣла система за разпрѣделение на тия възнаграждения. Тѣ трѣбва да се напиратъ частъ по-скоро постоянно, а не случайни, въ единъ бюджетъ да ги има, въ други да ги нѣма. И азъ се надѣвамъ на двамата мои колеги отъ Министерството на земледѣлието и отъ Министерството на търговията и индустрията, че тѣ ще иматъ особена грижа, съ особени параграфи постоянно да прѣдвиджатъ такива възнаграждения, а азъ отъ моя страна ще се старая да имъ съдѣйствувамъ, за да може колкото се може по-голъма частъ отъ тия възнаграждения да падне на учителитъ, като тѣ, а не други, се заематъ да извършатъ оная благородна работа, за която между друго сж създадени тия министерства. Съ туй учителитъ ще увеличатъ непрѣмънно своитъ материални срѣдства. Каза ми се: „Ама то не е редовна бюджетна заплата, та да тече постоянно, ами е възнаграждение“. Г. г. народни прѣдставители! Тѣй е;

но тогава трябва да считаме за най-окаяни хора на свѣта търговците, защото и тѣ нѣматъ мѣсечна заплата: тѣ се възнаграждаватъ единъ пътъ съ едно, а други пътъ съ друго. Дълбоко съмъ убѣденъ, че когато възнаграждението не тече на мѣсецъ, интересътъ на учителя ще бѣде по-голямъ, приката му за извънучилищната работа ще бѣде по-голяма, а това е едно прѣимущество, а не лошо обстоятелство. Напротивъ отъ гледна точка на общитѣ интереси това е много добро условие, което дѣйствително ще накара учителитѣ да се прѣдадатъ непрѣмѣнно на извънучилищна работа, за да добиятъ тия възнаграждения. И увѣренъ съмъ, че въ бъдеще ще се развиятъ въ голѣмъ размѣръ тия помощи, та чрѣзъ тѣхъ учителитѣ, като съдѣйствува за професионалното образование на населението, ще може и до 50% въ повече да увеличи своята заплата. Разбира се, ако синдикатътъ прѣдпаше: „Отваря се курсъ единъ мѣсецъ по земледѣлие, канятъ се учителитѣ да използватъ тоя курсъ, това значи да се оселендурчатъ учителитѣ; който иде, ще се оселендурчи; учителитѣ трябва да бойкотиратъ тия курсове“; и ако има глупави учители да послушатъ синдиката, никой нѣма да имъ бѣде кривъ, че нѣмало-малко имъ олеомъ единѣжвѣднечая звоно члвѣлгоп имъ вижда министърътъ по-подрѣвъ въ бюджета си да се дава на тия, които, като сѣ слушали единъ мѣсецъ курса, ще бѣдатъ полезни на селянина съ свѣтъ. Казахъ и повтарямъ, на тия курсове естествено нѣма да се прѣподаватъ университетски лекции и за тѣхъ нѣма да се искатъ държавни изпити, каквито се искатъ по общото образование, а сигурно ще се прѣподаватъ работи, които може да ги разбере и простиятъ селянинъ и неграмотниятъ, та и единъ учителъ въ единъ мѣсецъ ще може да ги усвои.

Дохождамъ, г. г. народни прѣдставители, къмъ края.

Чл. 4. Той се раздѣля на двѣ части. Едната частъ се отнася до назначенията, а другата се отнася до увольнения на учителитѣ. По назначенията на учителитѣ азъ не правя кой знае каква голѣма реформа. И досега всички учители въ първоначалнитѣ училища, т. е. въ отдѣленията, както сме навикнали да говоримъ, се назначаваха отъ училищнитѣ настоятелства, и отсега нататкъ ще бѣде така. Азъ прибавямъ, че учителитѣ въ прогимназитѣ ще бѣдатъ назначавани отъ областнитѣ училищни съвети, както съмъ го турилъ: „по прѣдложение“, или както ме поправи г. Мушановъ, че трѣбвало да бѣде: „по прѣдставление“, за което му благодаря, на училищнитѣ настоятелства, а въ гимназитѣ отъ министерството по прѣдставление на областния училищенъ съветъ. Това, което съмъ прѣдвидѣлъ тукъ, г. г. народни прѣдставители, азъ и сега мога да го направя. И понеже ни оставатъ още нѣколко дена до края на сесията и може да нѣма възможностъ да стане второто четене на законопроекта още сега, а по-късно ще се внесе на второ четене, азъ самъ още отсега ще опрѣдѣля, когато дойде ваканцията, едни учители да си даватъ заявленията на едно мѣсто, други на друго мѣсто, споредъ прогимназитѣ и гимназитѣ, при които има ваканции и споредъ мѣстата, дѣто кандидатитѣ желаятъ да останатъ. Отъ една страна настоятелствата, а отъ друга ония, които измежду сегашнитѣ си чиновници ще наредя да изпѣлняватъ ролята на областнитѣ училищни съвети, ще си дадатъ мнѣнието, кои кандидати прѣдпочитатъ, а азъ само ще си туря подписа, щомъ кандидатитѣ отговарятъ на законния цензъ. Ще делегирамъ това свое право. Законътъ прѣдвижда, какъвъ цензъ и какви учители може да има, и това може да служи за директива на ония, които ще прѣпаватъ и ще ми даватъ мнѣнието си. Резултатътъ отъ това ще бѣде, че, намѣсто учителитѣ да дохождатъ при

мене, ще отидатъ на мѣстото, ще се запознаятъ съ хората, въ срѣдата на които ще работятъ, и ще видятъ, че по тоя начинъ по-лесно ще се разпрѣдѣли работата, по-лесно ще се категоризиратъ кандидатитѣ и освѣтъ това едно облизание ще настане между учители и население, което ще бѣде само полезно за дѣлото. Но върху тая прѣдлагана мѣрка не се направиха възражения, азъ не чуехъ никакво голѣмо възражение, освѣтъ това, което ми направи единъ бившъ министъръ на народната просвѣта. „Да, каза той, ама знаете ли какво: въ основнитѣ училища могатъ да се назначаватъ учителитѣ отъ училищнитѣ настоятелства, защото единъ учителъ има едно отдѣление, на всѣко отдѣление турятъ по единъ учителъ; но въ прогимназитѣ и гимназитѣ работата е съвсѣмъ друга; тукъ има специалности и специалности: едни прѣподаватъ една прѣдметъ, други прѣподаватъ други прѣдмети, та е невъзможно, казва той, при всѣка прогимназия и гимназия да прѣвърятъ, кой за дѣ е годенъ и да турятъ едного за една специалностъ, другиню за друга специалностъ; това трѣбва непрѣмѣнно да става въ министерството; само то може да разпрѣдѣли тия специалности“. Ще отговоря на този посподникъ, че нѣма нищо по-лесно отъ това. Има училища, като Робертъ-Колѣжъ напр., които нѣматъ възможностъ съ никои други американски колежи да си размѣнятъ персонала, макаръ и тамъ да се прѣподава по специалности. Както въ подобно училище му намиратъ колая, тъй и въ прогимназитѣ и гимназитѣ ще се намѣри срѣдството, като се опразни едно мѣсто по математика, или по история, или по български и т. н. да се назначи подходяще лице. Ще се даде обявление, че има по този прѣдметъ ваканция, ще се явятъ нѣколко кандидати по тоя прѣдметъ, и единъ отъ тѣхъ ще се избере. За каквато специалностъ се отвори ваканция, за такава ще се постави и учителъ. Но какъ така, отъ дѣ-накъдъ, на моя опонентъ дойде мисълта да ми говори, че, щомъ има различни специалности, трѣбвало да бѣдатъ назначавани учителитѣ отъ едно мѣсто. Да ви кажа: дошла му е тая мисълъ отъ лоша традиция въ министерството, въ края на всѣка учебна година да правятъ кадритѣ, да взематъ единъ учителъ по математика отъ единия край на България и да го прѣмѣстятъ на другия, за да сторятъ мѣсто на другъ учителъ. Дѣйствително при такава практика всичко трѣбва да става въ министерството, защото само тъй е възможенъ кадритѣ по цѣлото царство; само тъй може да бѣде доволенъ единъ министъръ, който желае да назначава тукъ едни, тамъ други; за тая цѣлъ необходимо е да оставите въ негови раѣвъ всичкото движение на учителитѣ; това го улеснява твърдѣ много. Щомъ иска нѣкой приятелъ да бѣде назначенъ по извѣстенъ прѣдметъ, ако нѣма мѣсто, ще взема единъ учителъ, който прѣдава тоя прѣдметъ, ще го тласна на другия край на България и на приятеля ще сторя мѣсто. Затуй г. Мушанова е останало впечатлението, че, когато учителитѣ се избиратъ по специалностъ, не е възможно да се назначаватъ отъ настоятелствата или отъ областнитѣ училищни съвети, ами непрѣмѣнно това трѣбвало да се прави отъ самото министерство.

Една отъ причинитѣ, по които искамъ да раздѣли министерството на шестъ областни отдѣла, дѣйствующи въ шестъ мѣста, бѣше и моето желание да стабилизирамъ повече самитѣ учители, защото сега, азъ като ги назначавамъ тукъ отъ министерството, мога да взема нѣкой учителъ отъ Добричъ и да го пратя по-послѣ въ новоосвободенитѣ земи, напр. въ Мустафа-паша, или въ Битоля. А когато ще станатъ шестъ области и ще се образуватъ шестъ единици, мѣстене може да стане само въ областта. Тогава не може да пратишъ единъ учителъ да отиде прѣзъ деветъ гори и деветъ планини. Прѣдлаганата

система ще бъде ограничение за ония министри като г. Мушанова, които биха искали много да си играят съ учителския персонал. И азъ се надявамъ, че това ще се отблъсне отъ самитъ учители повече отъ всички други, и по тази причина между друго тѣ ще ме поддържатъ.

По-нататъкъ, единъ отъ ораторитѣ възставаще противъ това, дѣто се оставя на настоятелствата и на областнитѣ училищни съветѣ, при равни условия, щомъ кандидатитѣ отговарятъ на ценза, прѣдвиденъ въ закона, и тѣ да прѣдвяватъ нѣкакви специални условия, на които би желали да отговаря учителитѣ. Нека прочета точно текста на члена, защото тукъ се направиха бѣлѣжки, безъ да е билъ прочетенъ точно членътъ, въ който е казано: (Чете) „Областнитѣ училищни съветѣ и училищнитѣ настоятелства, при повече кандидати за учители, отговарящи на прѣдвидения отъ закона цензъ, иматъ право, сами да опрѣдѣлятъ реда на избора и назначението на кандидатитѣ, както и да прѣдвизватъ специални условия, на които би желали, за удовлетворение на мѣстни културни нужди“ — подчертавамъ тази дума — „да отговарятъ кандидатитѣ. Тия условия трѣбва винаги да бъдатъ съвмѣстими съ учителското звание“. Когато азъ туряхъ тѣзи думи въ своя законопроектъ, азъ пакъ мислѣхъ за мнитѣ колеги отъ земледѣлството, търговията и индустрията, защото, увѣренъ съмъ, че засега поне не е възможно съ специалната училищна система тѣ да насаждаватъ професионалното образование. Ако искатъ по-бързи успѣхи, тѣ неминуемо ще иматъ нужда да прибѣгнатъ къмъ свещеницитѣ и къмъ учителитѣ; и затова прѣдвидѣхъ подобна клауза въ своя проектъ. И не знамъ, какъвъ грѣхъ е това, че едно настоятелство, при равни условия, щѣло да поиска назначението на учителъ да знае, да разбира напр. и отъ търговско счетоводство, защото, може-би, центърътъ, въ който той ще учителствува, е търговски центъръ, и ако се създаде единъ вечеренъ курсъ по търговско счетоводство, неговитѣ дѣца, които биха желали да се прѣдадатъ на търговия, може да изучатъ тоя занаятъ. Нѣкой другъ центъръ може да има нужда да се прѣподава въ най-елементаренъ видъ нѣщо по счетоводство или по земледѣлие, по бубарство напр., или по пчеларство — споредъ мѣстнитѣ условия — грѣхъ ли е, че настоятелството ще подари кандидатъ, който ще може да имъ дойде на помощъ въ това отношение? Грѣхъ ли е, че ще кажатъ на кандидатитѣ за учители: „Ние ще прѣдпочетемъ измежду отговарящитѣ на ценза по закона, тѣмо онзи учителъ, който умѣе да прѣподава въ единъ вечеренъ курсъ такава и такава работа, по бубарство напр., или каквото и да е друго? Защо това да е грѣхъ, защо да нѣматъ общинитѣ свобода да сторятъ това; защо да не имъ довъряваме до такава степенъ да се мѣсятъ въ учебното дѣло? Сжщото това лице, което възставаще противъ тая малка свобода, давана отъ происта на настоятелствата и общинитѣ, сжщото това лице, казвамъ, ви заяви, че нашата училищна система била толкозъ съвършена, че я посочвали като образецъ въ най-културнитѣ държави; успѣхитѣ, направени въ нашето учебно дѣло били толкова голѣми, че само съ тѣхъ трѣбвало да обяснимъ нашитѣ успѣхи даже на бойното поле. И когато правѣше тия изявления, той не се събѣщаше, че училищата прѣзъ 30-тѣ изтекли години отъ освобождението насамъ сж могли да направятъ отъ тия некадърни българи, които прѣдставляватъ общинитѣ и тѣхнитѣ настоятелства, толкова кадърни хора, щото да могатъ, при спазване на закона поне, да прѣдвизватъ едно условие, което ще имъ помогне да си набавятъ единъ учителъ за тѣхнитѣ културни нужди. Съжалявамъ, че тоя ораторъ отиде до тамъ, че, за да направи даже смѣненъ този членъ, се подигра съ себе си, като каза:

„Прѣдставете си, каква въпиюща неправда може да се извърши въ силата на тоя членъ. Настоятелитѣ може да прѣдвизватъ, учителитѣ да не си клати главата“. Азъ мисля, че това бѣше една излишна острога, която наистина развесели тукъ Народното събрание — но не трѣбваше да се казва, защото аслъ и въ закона е казано, че съ тѣлесни недостатѣци никой не може да стане учителъ; нѣма защо чрѣзъ това да се оборва моя законопроектъ.

По-нататъкъ, г. г. народни прѣдставители, доста се говори и за дисциплинаритѣ комисии, въ уреждането на които моятъ проектъ внася извѣстна промѣна. Ония, които ми опонираха, не бѣха членъ члена, както онзи адвокатитѣ, за който споменахъ отъ началото, и не бѣха го сравнили и съ законоположенията, които се намиратъ въ сѣществуващия законъ за народното просвѣщение. Тѣ излѣзоха и заявиха: „Министъръ Превъ унищожава дисциплинаритѣ комисии, които бѣха единичката гаранция за учителитѣ“. Голѣма гаранция за учителитѣ! Миналата година изъ печата се чуваха сума ругатни срѣщу тия комисии; но азъ приемамъ, че тѣ сж наистина голѣма гаранция за учителитѣ. Унищожавамъ ли тия комисии чрѣзъ своя проектъ? Фактически това не е вѣрно. Азъ си позволихъ да прѣсѣча единъ отъ ораторитѣ, като му заявихъ, че фактически това не е вѣрно. И наистина, азъ не съмъ унищожилъ дисциплинаритѣ комисии: тѣ си оставатъ. Едната е прѣдвидена въ чл. 206 отъ сега дѣйствующия законъ, а другата е прѣдвидена въ чл. 214. Азъ създадохъ още една такава комисия между тѣхъ — тя ще бъде при областния училищенъ съветъ. Това е, което правя. Какво е казано въ алинеята, дѣто се говори за чл. 206? (Чете) „Дисциплинаритѣ комисии, прѣдвидена въ чл. 206 отъ закона за народното просвѣщение, налага наказание само за основни (първоначални и прогимназиялни) учители, службата на тая комисия по отношение на гимназиянитѣ (отъ срѣднитѣ училища учители) се изпълнява отъ областния училищенъ съветъ“. Знаете ли, колко сж основнитѣ учители, за които си остава въ сила тая комисия? Тѣ сж 11.031 души за прѣзъ 1912 г. И знаете ли колко сж учителитѣ отъ срѣднитѣ училища, които тази комисия нѣма да сѣди споредъ проекта? Тѣ сж прѣзъ сжщата година 920 души. Какво съмъ направилъ азъ? Оставилъ съмъ 11.031 учители на сжщата комисия, а съмъ взелъ само гимназиянитѣ учители да не ги сѣди тая комисия, която ще сѣди основнитѣ и прогимназиянитѣ, и само тия 920 души прѣдавамъ на друга една комисия. Това съмъ сторилъ. Защо господата, които излѣзоха да ми опониратъ, не взеха да прочетатъ това и да се убѣдятъ, че азъ само съмъ намалилъ работата на комисията, като съмъ оставилъ болшинството отъ учителитѣ да се сѣдятъ на първа инстанция пакъ тамъ, дѣто сж се сѣдили и досега?

По-нататъкъ какво друго съмъ направилъ? Има втора една дисциплинарна комисия, прѣдвидена въ чл. 214. Тази комисия е апелативна; въ нея се обтжватъ рѣшенията на по-първата комисия. Тази комисия се числи къмъ централното управление и се състои отъ трима души. И всички рѣшения, всичко, каквото се рѣшава, за всички учители, отъ всички училища въ България, които прѣзъ 1912 г. сж били на брой всичко 12.020 души, дохожда да се обтжва въ централното управление, на едно мѣсто. Азъ съмъ наредилъ или прѣдложилъ да се измѣни и тоя членъ въ смисълъ, че досегашната дисциплинарна комисия ще служи като върховна апелативна комисия само за гимназиянитѣ учители, а областнитѣ училищенъ съветѣ ще служатъ като апелативна комисия само за учителитѣ отъ основнитѣ училища. Само това съмъ промѣнилъ. Разпрѣдѣлямъ работата: взелъ съмъ отъ централното управление тая работа — да се ревизиратъ всички дисциплинарни рѣ-

шения от всички окръжни училищни съвети и съм оставил само една част от тия решения за гимназиялните учители да се обтжват при самото министерство. Това е едно просто разпрѣдѣление на функции и нищо повече.

Но ще ми кажат: „Областният училищен съвет се различава нѣкакъ си от другите дисциплинарни комисии. Едно сравнение въ това отношение, г. г. народни представители, ще ви покаже, че той не е много различен. Комисията, която ще съди 11.031 души учители, се състои от трима членове: един от тяхъ съдия — председател на съда, другият е председателът на училищното настоятелство, а третият — учител, избранъ от колегията на обвиняемия. Какъвъ ще бъде съставът на областния училищен съветъ? Въ областния училищен съветъ, който ще съди само 920 души, като първоначална инстанция, ние имаме, както е посочено въ алинеята, която слѣдва по-долу, и представител на съда: (Чете) „Когато областният училищен съветъ дѣйствува като дисциплинарна комисия, въ неговите заседания взима участие, съ право на членъ, и председателът на апелативния съдъ или председателът на окръжния съдъ тамъ, дѣто нѣма апелативенъ“. Значи съдийският елементъ го има; имаме и представител на министерството, въ лицето на директора; имаме и представител на учителството, въ лицето на гимназиялния директоръ, имаме въ добавъ и представител на самото настоятелство. Но ако се смѣта, че тия пет души членове на съвета сж много, може да се направи една поправка въ смисълъ, че цѣлиятъ съветъ нѣма да заседава когато се съдятъ учители, а ще заседаватъ само председателът на апелативния съдъ, едно; председателът на областния училищен съветъ, друго; и единъ представител на учителитѣ; представителът на учителитѣ въ случая е директорът; най-послѣ този представител може да се нареди и да бъде избранъ от гимназиялното учителство, ако е въпросъ да бъде той непрѣмъно изборенъ. Това е единичната малка разлика, между едната и другата комисия. Но даже да не сторимъ това, областният училищен съветъ въ качеството си на дисциплинарна комисия ще съди само на първа инстанция гимназиялните учители; злѣ осъденитѣ иматъ шансъ да поправятъ присѣдитѣ при апелативната комисия, която си остава точно същата такава, какъвто е прѣвидена въ дѣйствующия законъ, и която се смѣта, че била най-добрата гаранция за учителитѣ. Азъ не съмъ сложила, азъ не съмъ внесла по същество нищо ново въ проекта отъ онова, което съществувало — разпрѣдѣлил съмъ само функциитѣ. И ако трѣбва дѣйствително въ областния училищен съветъ, когато той се конституира, да заседаватъ трима души, това е най-лесното, което може да се направи, за да заприлича и тази комисия на другите. Защото, и едната, и другата комисии, които съществуватъ, се състоятъ от трима души: единъ съдия, единъ представител на министерството или на училищната власт, и единъ представител на учителството. Подобна промѣна нѣма да съставлява нищо противно на принципитѣ, прокарани въ моя проектъ. Цѣльта е да разпрѣдѣлимъ, да наредимъ да не се съсредоточаватъ повече решения на едно мѣсто, да не докарватъ всички обтжени дѣла на селскитѣ учители отъ цѣла България тукъ въ министерството.

По-нататкъ се направи възражение срѣщу това, че въ проекта било казано: „Дисциплинарнитѣ комисии се произнасятъ само въ случаи, когато се иска за единъ провиненъ учител отъ училищната власт уволнение врѣменно или завинаги, а въ всички други случаи наказанията се налагали направо отъ респективнитѣ училищни власти, съгласно съ специално изработенъ за цѣльта правилникъ“. И това се прѣд-

стави за кой знае какво реакционерство; и тукъ се подирѣ нѣкакъ си скрита цѣль за прѣслѣждане, за голение на учителитѣ и пр. Както посочи единъ отъ ораторитѣ, онова, което се откъсва отъ дисциплинарниѣ комисии засега, то е само глобитѣ, защото прѣмѣстването отъ едно мѣсто на друго и то е уволнение — уволняватъ учителя отъ едно мѣсто и го назначаватъ на друго мѣсто. Само глобитѣ, които съгласно съ дѣйствующия законъ се налагаха отъ дисциплинарниѣ комисии, азъ си позволихъ да ги изключа, съ това желание, да се избѣгнатъ ония злоупотребления, които ставаха досега съ налагането на глобитѣ. Досега се налагаха глоби, г. г. народни представители, за всички видове прѣстѣпления: изпсува ли нѣкой директора, каже ли нѣкой груба дума на инспектора, друго не му налагатъ — глоба. Ставаше едно злоупотребление голѣмо. Азъ искамъ да иззема глобитѣ измежду наказанията за такъвъ родъ прѣстѣпления и да ги оставя само за случаи, дѣто ученицитѣ поради немарливостъ отъ страна на учителя сж си губили врѣмето; за неоправдано бездѣйствие, наметина учителътъ трѣбва да се наказва съ глоба. Напр., безпричинно не е прикѣствувалъ въ училището нѣколко дни и дѣйствително е нанесълъ врѣда; за днитѣ, въ които е откѣствувалъ безъ позволение, намѣсто да се накаже съ друго нѣщо, би трѣбвало да се накаже съ такава глоба, която се равни на заплатата му за това врѣме. Искахъ да специализирамъ глобитѣ само за подобни неизправности, а не да се простиратъ тѣ и за простѣпки отъ общъ характеръ. И затова, мисля, не е необходимо да се конституира и заседава особенъ съдъ. Но това е една такава подробностъ, която не прави основния принципъ на моя проектъ ни по-лошъ, нито по-добъръ, какъвто и мнѣние да имаме за това изземане на глобитѣ и оставянето имъ да се налагатъ отъ респективнитѣ власти, и то слѣдъ като се посочи, че ще се налагатъ върху извѣстна основа. Но вне казвате: „Не сте посочили тази основа“. Щомъ искате да се посочи, именно за какви случаи трѣбва да се налага глоба, азъ не ще имамъ нищо противъ, да се прѣвиди тая подробностъ въ комисията съ двѣ думи.

Сега да дойда до въпроса за плебисцита. И тукъ, г. г. народни представители, ще направя най-напрѣдъ тази забѣлжка, че ораторитѣ не четеха члена, а говориха на изусть.

А. Кипровъ: Вие обвинявате всички, които сж говорили, че не сж чели нито единъ членъ отъ законопроекта, а въ сжщностъ излиза, че сж ги чели много по-добъръ отъ васъ. Надѣйте се търбява хората, които сж говорили.

Министъръ И. Пѣвъ: Ето съ какви думи и съ какви изрази се говори за този плебисцитъ: (Чете) „Въ случаи, дѣто нѣкой учителъ, поради недобро държане спрѣмо населението, е станалъ нетърпимъ между това послѣдното, за да се провери истината, дисциплинарната комисия при окръжния училищен съветъ, респективно областниятъ училищенъ съветъ, може да прибѣгне до плебисцитъ“. Какво значи това? Учителитѣ ще се съдятъ пакъ отъ дисциплинарниѣ комисии, тѣ ще се уволняватъ врѣменно или за винаги пакъ отъ дисциплинарниѣ комисии. Това е прѣдписано като срѣдство, което се позволява на дисциплинарниѣ комисии да употребятъ по свое усмотрѣние, и за да може се прибѣгна до това срѣдство, трѣбва да има особено рѣшение. Моитѣ опонетни ми казаха, че тѣзи дисциплинарни комисии били голѣма гаранция за учителитѣ; защо да се страхуваме тогава отъ тѣхъ? Тѣ именно ще рѣшатъ, бива ли да проверятъ или не бива да проверятъ чрѣзъ плебисцитъ, дали единъ учителъ наистина е станалъ нетърпимъ. Виждате, че тѣ сж

оставени свободни да искатъ или не искатъ плебисцитъ; могатъ ли тии ангели-хранители за учителитѣ да вдъхаватъ страхъ?

С. Чилингировъ: Ще Ви отговоримъ на туй.

Министъръ И. Певъ: Азъ, г. г. народни прѣдставители, просто искамъ да узаконя едно нѣщо, което става днесъ. Въ какви случаи мислите вие, че ще се рѣши тази дисциплинарна комисиия да провѣри, станалъ ли е учителѣтъ нетърпимъ? Ако комисиията има други данни за нетърпимостта на учителя, тя ще вземе рѣшение на основание на тѣхъ, и не въ тия случаи тя ще се рѣши да отиде да провѣрява. Не знамъ, да-ли ви се е случвало, по менѣ се е случвало да бѣда по време на ваканциитѣ много често свидѣтели на такива сцени. Вдига се половината село и идва при инспектора да протестира противъ учителя. Това, което е отъ естество да причини на учителя нѣкакво си намаление на престижа, то става и днесъ. Който е билъ инспекторъ — г. Страшимировъ мисля, че е билъ такъвъ — може да ви каже, какъ дохождатъ селяни на тѣлни при инспектора по 50—60 души и казватъ: „Не щемъ еди-кой учителъ; селото не може да го търпи; той е такъвъ и такъвъ“. На другия денъ виждашъ дошла друга тѣлна отъ други и казватъ: „Ние пъкъ го искаме; ония, които дойдоха да ви кажатъ, че той е лошъ, ви лъжатъ“. Защо въ такива случаи да се не провѣри, на коя страна е истината? Въ такива случаи самиятъ учителъ ще бѣде съгласенъ, ако дѣйствително е станалъ омразенъ на всички селяни, да не остава въ селото, та да не гледа тѣзи хора, които сж ходили на тѣлни да протестираатъ противъ него; защото добриятъ учителъ нѣма да иска да стои наложени за наказание на селото. И мога да ви кажа, че единъ видъ провѣрка се прави и сега негласно. И туй е, което искамъ да постигна чрезъ плебисцита, а не да създамъ поводъ, едни оратори да държатъ рѣчи на една страна, други на друга страна и пр. Най-послѣ може да се нареди въ правилника тази провѣрка да става не чрезъ формаленъ плебисцитъ, а друго-яче. Но азъ искамъ едно да признаете, г. г. народни прѣдставители, че не можете да поддържате тезата, какво единъ учителъ може да бѣде полезенъ за дѣлото, когато дойдатъ селянитѣ, всички до единъ или въ болшинството си, въ инспекцията и кажатъ: „Не щемъ тоя учителъ, не можемъ да го търпимъ“. Такъвъ учителъ може да бѣде ангелъ, може да бѣде най-добъръ, може да бѣде най-православниятъ човѣкъ, но дойде ли работата до тамъ, да го не искатъ демонстративно, той не може да бѣде добъръ учителъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Трѣбва да има причини да го не искатъ, и трѣбва да се провѣри.

Министъръ И. Певъ: Въ интереса на учебното дѣло и въ интереса на самия тоя учителъ, трѣбва да сторите нѣщо; и азъ като васъ искамъ провѣрка. Ако думата плебисцитъ ви плаши, можемъ да я замѣнимъ съ друга. Азъ искамъ само провѣрка да може да става; искамъ въ такива случаи, дѣто дѣйствително единъ учителъ се е поставилъ тѣй, че го не пшатъ всички и нѣма друго обективно срдство да се провѣри това, туй да стане чрезъ плебисцитъ или нѣщо подобно, та този учителъ, за доброто на учебното дѣло, за доброто на училището, за свое собствено добро да не стои тамъ, дѣто го не пшатъ. Намерете му по-добро мѣсто въ такъвъ случай, но той не трѣбва да стои тамъ, дѣто го не пшатъ. Самото възпитание, самото образование почива на този принципъ, че възпитателѣтъ и учителѣтъ трѣбва да иматъ довѣрието на оногova, когато искатъ да възпитаватъ. (Ржкоплѣскане отъ болшинството)

Д-ръ Б. Вазовъ: Право.

Министъръ И. Певъ: Ако ти нѣмашъ довѣрието на оногova, когато искашъ да възпитавашъ, ако си скаралъ съ него и той те лсува постоянно, какъ можешъ да го възпитавашъ? Ако всѣка вечеръ синѣтъ слуша отъ бащата най-неприлични думи на адресъ на учителя, какъ послѣдниятъ ще го възпитава и какви резултати ще получи въ училището? Никого не искамъ да прѣслѣдвамъ прѣзъ проекта.

И когато азъ нареждамъ, да се прибѣгва до плебисцита по умотрѣние само на дисциплинаритѣ комисиии — забѣлжете само на дисциплинаритѣ комисиии — възъ основа на едно рѣшение на тия комисиии, защото моитѣ опоненти мислятъ, че ще се внесе произволъ? Това е чудно, това е необяснимо. Тукъ не е казано, че селянитѣ ще налагатъ плебисцитъ: нѣщо повече, нийдѣ не е казано, слѣдъ като стане тая провѣрка, че дисциплинариятъ комисиия е длѣжна да махне учителя; тя и слѣдъ това трѣбва да вземе рѣшение за неговото махване. Една дисциплинариятъ комисиия, слѣдъ като провѣри чрезъ населението и види, че наистина, единъ учителъ се е скаралъ съ всички, тя по всѣка вѣроятностъ ще рѣши да го махне и да го тури на друго мѣсто. Но ако се убѣди, че виковѣтъ срѣщу учителя сж само партизански работи, тоя ангелъ-хранителъ на учителитѣ, комисиията, ще има право да рѣши да го не мѣсти. Ако искате да избѣгнете площаднитѣ агитации и пр., то ги запрѣтете въ правилника, защото дѣйствително престижътъ на единъ учителъ трѣбва да се пазѣ, срѣщу него не трѣбва да се правятъ никакви публични демонстрации, каквито днесъ дѣйствително ставатъ, и на които азъ искамъ да се тури край чрезъ извършването на една провѣрка. Съ проекта се дава такова срдство. Ще прѣдвидимъ въ правилникитѣ и окръжнитѣ венчии гаранции, за да не се излага престижътъ на учителя, и бждете увѣрени, че ще внесемъ миръ между учителитѣ и обществото, и нѣма да имаме цѣлата ваканция да идватъ депутации едни да искатъ учителя, а други не го искатъ.

Сега, г. г. народни прѣдставители, остава само още единъ членъ, по който ще си направя съ най-големъ удоволствие коментаритѣ, защото Висшиятъ учебенъ свѣтъ, за който се говори въ тоя членъ, е едно учрѣждение, роля на партията, на която азъ принадлежа.

Първиятъ Висшъ учебенъ свѣтъ се създаде прѣзъ 1895—1896 г. Тогава туй бѣ едно реакционно учрѣждение . . .

М. Гайдовъ: Анархия, ужасъ, смъртъ!

Министъръ И. Певъ: . . . наредено да отраничи правата на учителитѣ, мракъ да внесе и пр. И най-много демократическата партия викаше противъ него, и дѣйствително, тя успѣ да създаде такава атмосфера изъ срѣдата, за жалостъ и на учителитѣ, че по едно време учрѣдението загина; разбира се, за да се почувствуватъ всичкитѣ негови добрини, за да се почне отново агитация, и каква промяна на сдбата, да се въведе то тъкмо отъ ония, които най-много възставаха противъ него. Демократитѣ бѣха, които въведоха отново Висшия учебенъ свѣтъ и въ една много карикатурна форма; още на първо време тѣ разбраха, че сж създали нѣщо много по-лошо, отколкото бѣха дали народняцитѣ, та трѣбваше да го промѣнятъ и стѣкмятъ да прилича на свѣтъ на народняцитѣ. Азъ бѣхъ обвиненъ по поводъ на моя проектъ, че посѣгамъ и на това учрѣждение. Каза ми се отъ единъ господинъ, че съмъ прѣливалъ изъ пусто въ празно, но сигуренъ съмъ, че той не е члѣзъ членовѣтъ на законопроекта, които се отнасятъ до Висшия учебенъ свѣтъ.

А. Кипровъ: Тотава никой не е челъ закона, само г. министърътъ го е челъ.

Министъръ И. Пъевъ: Заради това се принудихъ отъ самото начало да ви кажа, че моитѣ опоненти, като оня младъ адвокатъ, много работи говориха, хубави работи говориха, ама не съ чели членоветѣ. Най-напрѣдъ прави шесть областни училищни съвѣти и поставямъ на чело на тѣхъ директора или малки министри, и това прѣдлагамъ сериозно, а не на подтиравка, както го каза единъ отъ ораторитѣ. Защото азъ желая тѣ да носятъ съ себе си нѣщо отъ престижа и авторитета на министра тамъ, дѣто ще бждатъ поставени. Твърдѣ естествено е тогава, че трѣбваше да дамъ участие на тѣзи директори въ този Висшъ учебенъ съвѣтъ. И какво правя въ проекта? Прѣдвидѣхъ всички тия членове да бждатъ директори на Висшия учебенъ съвѣтъ, като направихъ и нѣкои и други малки измѣнения. Но понеже ораторитѣ, които ме критикуваха, не бѣха чели членоветѣ, тѣ излѣзоха и ме обвиниха, че съмъ направилъ учрѣждението много по-бюрокрастическо.

Н. Апостоловъ: То е мания у Васъ да казвате, че никой не е челъ закона. Може ли да се говори така сериозно въ единъ парламентъ? Вие не зачитате хората!

Д-ръ Х. Мутафовъ: Цѣлата работа е зевзешка, затова и той приказва зевзешки.

Министъръ И. Пъевъ: Ще поворятъ вмѣсто менъ фактитѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Може да сте ги чели, ама сте говорили криво тогазъ.

Министъръ И. Пъевъ: Г. г. народни прѣдставители! Менѣ ми казаха, че съмъ намалявалъ изборния елементъ въ Висшия учебенъ съвѣтъ и че увеличавамъ другия елементъ. Добрѣ; ще ви кажа колко членове има по назначение въ стария Висшъ учебенъ съвѣтъ и колко има по назначение въ сегашния, и какво е отношението между назначенитѣ и помежду изборнитѣ, за да видите, че които ме критикуваха въ това, или не съ чели членоветѣ, или криво съ ги чели, или съ ги изопачили.

Ето въ стария законъ кои съ членоветѣ по назначение; началницитѣ на отдѣление — четирма, главнитѣ инспектори шестима — десетъ, единъ инспекторъ лѣкаръ — 11, двама директори на народнитѣ музеи — 13, директорътъ на народната библиотека — 14, директорътъ на народния театъръ — 15, значи всичко 15 души. По-нататѣкъ влизатъ въ съвѣта като назначени отъ самия министъръ единъ директоръ на сръдно училище, единъ окръженъ училищонъ инспекторъ — двама, единъ директоръ на прогимназия — трима, единъ околийски училищенъ инспекторъ — четирма, и единъ главенъ учителъ — петъ души и 15 по право — ставатъ 20 назначени отъ министра. А колко съ изборнитѣ? Избиратъ се по единъ прѣдставителъ за всѣки два учебни окръга, на 12 окръга...

А. Кипровъ: 24.

Министъръ И. Пъевъ: Ето какъ се чете криво: не 24, а шесть души. По единъ прѣдставителъ, г-да, на художествено-индустриалното училище и на техническото училище — двама, на държавното музикално училище — трима; и шесть ставатъ всичко деветъ души; къмъ тѣхъ се прибавятъ по единъ, избранъ отъ всѣки факултетъ при Университета, имаме три факултета, значи още трима души — или

всичко 12 души, ректорътъ участвува по право, ала и той е избранъ, та съ него изборнитѣ членове ставатъ 13 души; значи въ стария Висшъ учебенъ съвѣтъ има 13 души по изборъ, а 20 по назначение. Колко има сега въ новия? Шесть души директори на областнитѣ и четворица началници, които, щомъ стане децентрализацията, ще бждатъ намалени — 10, и инспектори шесть, та всичко 16. Колко има изборни? По единъ прѣдставителъ на основното образование и по единъ на сръдното, въ шестьтѣ области, или на всѣка област по двама; единиятъ ще бжде за основнитѣ училища, другиятъ за сръднитѣ; ставатъ 12 души; сетнѣ ректорътъ — единъ, и тримата декани, и тѣ съ изборни, съ тѣхъ ставатъ 16; значи 16 по назначение, и 16 по изборъ. Въ полза на кой законопроектъ е изборността, въ полза на стария институтъ, или въ полза на новия институтъ?

М. Гайдовъ: Четенъ ли е, тогава, новиятъ законопроектъ?

Министъръ И. Пъевъ: Това е ясно.

Министъръ Т. Теодоровъ: Новиятъ е четенъ, ами стариятъ не е четенъ.

Министъръ И. Пъевъ: Може новиятъ да е четенъ, а стариятъ да не е четенъ.

С. Чилингировъ: Азъ ще Ви кажа кой чете, Вие ли, или азъ.

Министъръ И. Пъевъ: По-нататѣкъ, г. г. народни прѣдставители, ще ви кажа, че съмъ внесълъ въ проекта друго нѣщо, внесълъ съмъ и единъ общественъ елементъ. Той се състои въ туй, че министърътъ ще има право да назначава въ съвѣта отъ трима до петъ души хора, които познаватъ добръ учебното дѣло, които се интересуватъ отъ него въ даденото врѣме и които ще могатъ съ полза да взиматъ участие въ засѣданията на съвѣта. И увѣренъ съмъ, че всѣки министъръ на народното просвѣщение ще назначи за членове въ тоя съвѣтъ най-напрѣдъ прѣдседателя на комисията по народното просвѣщение въ Народното събрание и неговия секретаръ, напр., въ случая г. Лафчиевъ и г. Чилингировъ; но ако мислите, че това не може да се подразбира, може изрично да се каже въ текста, като се прибави, че и другитѣ три лица, които ще назначава министърътъ, да бждатъ народни прѣдставители, т. е. да се увеличи изборниятъ елементъ въ съвѣта.

А. Кипровъ: Да получаватъ дневни. (Смѣхъ)

Министъръ И. Пъевъ: Защо да пѣма и Народното събрание прѣдставители въ тоя съвѣтъ? Нека ги има, както ги има и учителското тѣло. Въ добавъкъ прѣдвидѣлъ съмъ да присѣдствуватъ въ Висшия учебенъ съвѣтъ и бивши министри на народното просвѣщение. На това ми се върази: „Тѣ ще усилятъ мъртвия материалъ“. За Бога, колко души отъ бившитѣ министри ще се рѣшатъ да засѣдаватъ редовно въ съвѣта? Въ текста на проекта не е казано, че тѣ съ длъжни да отиватъ на засѣдания. Казано е, че тѣ съ почетни членове и че могатъ да присѣдствуватъ, когато пожелаатъ. И ако нѣкои бивши министри се рѣшатъ да отидатъ въ съвѣта, ще усилятъ ли елемента на назначенията...

Министъръ Т. Теодоровъ: И правителственитѣ.

Министъръ И. Пъевъ: ... и правителственитѣ? Ако се страхуваме, че всички онѣзи чиновници,

които влизат като членове въ Висшия учебен съвет, ще гледат да угодят на министъра, нѣма защо да се спираваме, че и единъ бившъ министъръ ще дойде да присъствува въ съвета, за да усили правителствения елементъ. Такавъ членъ ще упражни всичкото си право на контролъ и ще бѣде нѣщо повече, отколкото единъ избранъ членъ. Това усъвършенствува, това подобрява състава на Висшия учебен съветъ. При все това, трѣбваше да ми се каже: „вие прѣливате изъ пусто въ празно“. Всичко това ми се каза тукъ и не се намира, че е обидно; обидно било, когато казвамъ, че се съмнѣвамъ, да-ли е четенъ членътъ, когато има такива едни противорѣчия въ рѣшитѣ на моитѣ опоненти.

Н. Апостоловъ: Ако сж чели и не сж го разбрали, то е друго. Но не дѣйте казва, че не сж го чели.

Министъръ И. Пѣевъ: Но нѣщо повече, г. г. народни прѣдставители! По-нататъкъ сѣмъ внесълъ и друго едно подобрене въ работата на съвета. То е малко; само за него нѣмаше да внесе члена; казахъ ви, че го внасямъ, главно защото правя областни училищни съвети. Но правя и това подобрене, че разграничавамъ работата на Висшия учебен съветъ, дѣля я на двѣ категории. Едната категория работа, която той върховно може да урежда, за която той може да рѣшава безапелационно. Посочилъ сѣмъ, кои сж случаитѣ: по програма, по инструкции за преподаване, по наставления за обучението, за възпитанието и т. н. По всички тѣзи въпроси оставямъ на съвета пълно върховно право; при рѣшаване на въпроси отъ подобенъ характеръ министърътъ нѣма да се мѣси; той съветъ по тия въпроси винаги ще бѣде най-компетентенъ, защото и азъ сѣмъ единъ отъ онѣзи, които поддържатъ теорията, че не е необходимо непрѣмѣнно министърътъ на просвѣщенieto да бѣде човѣкъ, който е билъ даскалъ, както поддържатъ нѣкои. Напротивъ, ако туримъ пензъ за министритѣ, ако прѣдвидимъ въ закона такъва клауза, както искаше да прѣдвиди единъ отъ ораторитѣ за директоритѣ, азъ бихъ прѣдвидѣлъ за министритѣ пензъ — юридическо образование. Но бихъ прибавилъ отпоръ, и за всѣко министерство да се избира лице, което е дало доказателства, че се интересува отъ вѣдомството, отъ дѣлото, и че не е почнало да се интересува отъ него отъ деня, въ който сж го поставили да бѣде министъръ. Защото дѣйствително, единъ човѣкъ съ юридическо образование, който се е посветилъ отъ по-рано на това дѣло, може да бѣде по-полезенъ. И да ви кажа, самъ азъ щѣхъ да бѣда по-лошъ, отколкото сѣмъ сега, ако и досега бѣхъ учителъ, и ме вземѣха отъ учителското мѣсто, та ме направятъ министъръ, ако не бѣхъ правилъ политика, каквато сѣмъ правилъ отъ 10—12 години насамъ. Тѣй си мисля.

Д-ръ Х. Мутафовъ: При все това, съ този законопроектъ дѣйствувате като политикъ, а не като учителъ.

Министъръ И. Пѣевъ: По-нататъкъ, г. г. народни прѣдставители, въ текста на проекта опрѣдѣлямъ онѣзи въпроси, по които Висшиятъ учебен съветъ ще дава само мнѣние. Тѣ сж изрично посочени: тѣ сж въпроси отъ административенъ и законодателенъ характеръ — защото винаги сѣмъ смѣталъ, че Народното събрание е, което окончателно рѣшава тѣзи въпроси: тѣ не могатъ да се оставятъ на единъ Висшъ учебен съветъ да ги рѣшава и налага. Такова разграничение не съществува въ сега дѣйствующия законъ, но което е още по-чудно, въобще въ закона не е казано, че министърътъ е задълженъ да изисква отъ съвета мнѣние. Редакцията на чл. 23

въ дѣйствующия законъ гласи: „За изработване законопроекта, програми и правилници, както и за разрѣшаване принципиални въпроси, се урежда Висшъ учебен съветъ“. Както може да се прѣдвиди въ единъ правилникъ, че за прѣписване на писма, се назначава въ канцеларията толкозъ писари, тѣй и въ закона е наредено, че за изработване на известни работи се урежда съветъ. Никѣдъ нѣма да е казано, че министърътъ на просвѣтата, прѣди на Висшия учебен съветъ, да ми прочете, дѣ е по Народното събрание, взима по-напрѣдъ мнѣнието на Висшия учебен съветъ, никѣдъ не е казано даже, че и за една програма, едно наставление за обучението и възпитанието, непрѣмѣнно министърътъ е длъженъ да вземе мнѣнието на съвета; ако министърътъ рече самъ да си изработи тия работи, и е въ състояние да стори това, той не е длъженъ да прибѣгва до съвета, споредъ сегашния текстъ на закона. И когато тукъ помолихъ единъ отъ онѣзи, които ме обвиняваха, че не сѣмъ взелъ мнѣнието на висшия учебен съветъ, да ми прочете, дѣ е постановено това, той не иска да прочете закона. По закона не сѣмъ длъженъ да направя това; знамъ, че ми е дадено едно съчиво; и когато не мога да изработя самъ нѣщо, улавямъ въ рѣшитѣ си това съчиво и чрѣзъ него го изработвамъ. Съсѣмъ друго-яче прѣдвизкватъ законитѣ да се взиматъ, напр., мнѣнията на търговскитѣ камари. Въ тѣхъ е изрично казано, че „по еди-какви си въпроси се взима мнѣнието на търговскитѣ камари“. Виждате, колко е несъстоятелна въ това отношение редакцията, която опрѣдѣля службата на стария учебен съветъ и колко е по-добра моята. Това, както ви казахъ, е малко подобрене и заради него само нѣмаше да внесе особенъ членъ въ проекта; но пожелахъ да изтъкна и него.

Сега, г. г. народни прѣдставители, остава да отговоря още на едно възражение и да си направя своето заключение. Обвиниха ме, че сѣмъ внесълъ единъ законопроектъ въ техническо отношение несъстоятеленъ; членоветѣ били дълги, материятѣ били разнороденъ, та могълъ да се даде въ разни членове, нумерата на членоветѣ, които сж измѣнени, ги нѣмало, при всичко че е казано въ края: „Всички постановления на закона за народното просвѣщение отъ 1909 г. и неговитѣ досегашни измѣнения, които противорѣчатъ на настоящия законъ, се отмѣнятъ“, при всичко че и въ онѣзи законопроекти, въ които се споменуватъ членоветѣ, които се измѣняватъ, пакъ таквъ членъ се оставя на края. Г. г. народни прѣдставители! Това е наистина недостатъкъ на законопроекта. Но азъ се надѣвамъ, че съ пълното съдѣйствио на двама бивши министри на народното просвѣщение, които сж юристи, съ юридическо образование, ще можемъ да го поправимъ въ комисията. Азъ ще прѣдоставя на тѣхъ да направятъ членоветѣ по-дълги или по-къси, (Смѣхъ) да имъ турятъ нумера и да посочатъ членоветѣ, които се измѣняватъ, за да излѣзе законътъ пълненъ и въ това отношение. Това е една работа, която може да се извърши много лесно.

Да кажа нѣколко думи и за единъ другъ аргументъ, който се употреби тукъ срѣщу моя законопроектъ. Единъ отъ моитѣ опоненти посочи, че срѣщу нѣкои членове на проекта учителитѣ викали и протестирали, а послѣдниятъ ораторъ прибави, че шестъ били партиитѣ, които се изказали противъ проекта, а само три били „за“, та слѣдователно законопроектътъ трѣбва да се смѣта за „пропадналъ“. Г. г. народни прѣдставители! Само противъ мъртвитѣ не викатъ. И азъ не бихъ желалъ да доживѣя такъва положение, щото никога и за нищо да не викатъ противъ мене. Отъ самия фактъ, че имало да протестира, азъ ни най-малко не се считамъ длъженъ да правя заключение, че онова, което внасямъ, нито

е своеобразно, нито е съобразно съ дългата, за която се внася, нито е отъ естество да помогне на учебното дело; по никакъв начинъ. Нека се обяснимъ. Протеститъ и виканията често биватъ толковъзъ по голѣми, колкото реформата е по-дълбока и колкото тя засѣга повече интереси. Историята на най-хубавитъ реформи посочва, че по тѣхъ е имало най-големи съпротивления. Естествено; щомъ реформата, която правите, засѣга известни интереси, заинтересованитъ ще излизатъ да протестирайтъ. Но това никога не е доказателство, че вие правите нѣщо лошо. То е доказателство, че реформата действително е една реформа, която засѣга интереси, но не че тя е една лоша реформа. Послеъ нека прибавя друго едно нѣщо. Знаете ли какво има въ психологията на онѣзи, които обичатъ да викатъ? Единъ конкретенъ примѣръ. Едно врѣме, когато бѣше министъръ Величковъ, той поиска да нареди зрѣлостнитъ изпити така, че центърътъ на тежестта да падне въ писмената работа, а не въ устната. Ние въ министерството, дѣто и азъ бѣхъ главенъ ревизоръ, се убѣдихме въ това, което той искаше, изучихме въпроса, и направихме една изпитна система, която прѣхвърля центъра на тежестта върху писмената работа. Въ нѣколко срѣдни училища стана бунтъ. Подиръ 3—4 години дойде другъ министъръ, и поиска да промѣни системата. Взехме, че повърнахме старата система — пакъ стана бунтъ, горѣ долу въ толкова мѣста, въ колкото и по-прѣди. Противъ Висшия учебенъ съвѣтъ, когато се учрѣди за пръвъ пътъ, викаха, викаха, докато накаралъ единъ министъръ да го унищожи; но като го унищожиха, взеха пакъ да викатъ: „Защо го унищожавате?“ Още по-добра иллюстрация на това викане прѣдставлява законътъ на покойния Живковъ! Той не бѣ шароудникъ, г. г. народни прѣдставители, а принадлежеше на една партия, която покрай другитъ епитети, които ѝ се придаватъ, носи епитета, че била реакционна. Но покойниятъ Живковъ създаде епоха въ училищното законодателство.

Д-ръ Мутафовъ: Г. Шишмановъ, бившъ министъръ, бѣше началникъ на отдѣление.

Министъръ И. Пѣевъ: Азъ взимамъ лицето, което го е прокарало въ Събранието, г. Мутафовъ, и малко се прижа за неговитъ съчинители взѣтъ отъ парламента. Тоя законъ опрѣдѣля цензъ на учителитъ, какъвто нѣмаше и за какъвто дълги години доскоро се борѣха учителитъ въ Англия, дѣто не знаа, дали е даденъ и сега. Той създаде категории за заплатитъ, опрѣдѣли начина на повишаванieto и колко още други работи! Ония, които сж по-млади отъ васъ, не знайтъ, но по-старитъ знайтъ, какъ този законъ, който за г. Мутафова е добъръ, затуй, защото го е съчинилъ г. Шишмановъ, а пъкъ азъ не гледамъ, кой го е съчинилъ, тоя добъръ законъ, съ добри принципи, навика негодуване, нарекоха го на присмѣхъ „Живковски законъ“. И когато се помина Живковъ прѣзъ пролѣтътъ на 1899 г., органътъ на съюзенитъ учители писа: „Той остави само единъ лошъ споменъ, че е направилъ единъ законъ, който никои не хареса, противъ който всички се опълчиха, всички се бориха“. Какво неразбиране! Днесъ знаете ли какво се прави? Азъ искамъ да избѣгна тая централизация, която дойде вслѣдствие на тоя законъ, не по вината на законодателя, защото той е искалъ да помогне за по-бързото развитие на училището, като ангажира и помощта на държавата. Но централизацията дойде отъ естеството на работата. И сега, когато се създадоха клишетата, калъпитъ за работа, азъ чувствавамъ, че нѣма да се намали нито цензътъ, нито заплатата на учителя, нѣма да се повърне старото положение, нито неплатането на заплатитъ, ако, както искамъ, се

разчупи работата на централата и се разхвърли на нѣколко мѣста. Но ето, че и противъ това се вика, даже толкова, колкото се е викало противъ Живковия законъ. Какво заключение трѣбва да се направи? Трѣбва ли отъ това да вадимъ заключение, че туй, което азъ давамъ, е по-лошо?

Но има и друго нѣщо, г-да! Нека влѣземъ малко въ психологическата страна на тия викания. Азъ получихъ и нѣкои протести, както и вие сте получили и отъ учители, и има нѣщо твърдѣ забѣлжително въ тия протести: (Чете) „Учителитъ и учителитъ изъ Старозагорско, събрани по инициативата на околийското учителско дружество на заседание, протестирайтъ и пр. . . подкрѣпятъ изложението на управителния комитетъ на българския учителски съюзъ“. Друго едно отъ Варна: (Чете) „Учителитъ отъ Варна, събрани днесъ по инициативата на класното и основното учителски дружества, единодушно рѣшиха и пр. . . подкрѣпятъ управителния съвѣтъ“. Едно врѣме имаше неблагоприятни околийски началници, които, когато дойдѣше именъ или рождень денъ на царя, отправяха окръжна телеграма до всички кметове на околията си, съ които имъ прѣдписваха да поздравятъ царя съ деня; тогава опозицията взимаше телеграмата и вършеше трѣне по главитъ на ония, които прѣдставляваха държавата — „Какъ така околийскитъ началници прѣдписватъ?“

С. Чилингировъ: Вие сравнявате учителскитъ дружества съ околийскитъ началници?

М. Гайдовъ: По заповѣдь става.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля, пазете тишина, г-да!

Министъръ И. Пѣевъ: Г. г. народни прѣдставители! Тукъ имаме нѣщо подобно. Управителнитъ съвѣтъ направилъ единъ протестъ и го съобщилъ на околийскитъ учителски дружества — защото и тѣ иматъ околни, както си има администрацията; околийскитъ учителски дружества взиматъ инициативата, както не криятъ това самитъ учители въ своитъ протести; и учителитъ тукъ-тамъ, като взиматъ актъ отъ прѣдписанieto, подкрѣпятъ протеста. Едно клише, извадилъ го г. Пенчевъ отъ касата на синдиката, прѣпратилъ го на околийскитъ дружества, а тѣ го пращатъ на учителитъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Вие сами търсихте тѣхната подкрѣпа.

Министъръ И. Пѣевъ: Г. г. народни прѣдставители! Виждате, че тукъ има заповѣдани викания. Учителитъ ми пращатъ протести, защото това се желае отъ стоящитъ на власт на чело на синдиката; и въ тия протести има повече ругателни епитети, не въ всички обаче — само въ частъ отъ тѣхъ — защото голѣма частъ, особно ония, изходящи отъ учителитъ отъ прогимназитъ и срѣднитъ училища, се отнасятъ съ всячкия респектъ и уважение. Нека заявя тука, че срѣщу авторитъ на всички тия ругателни епитети нѣма да прѣдприема нищо, макаръ тѣ да сж тѣй обидни, че ако се отнеса до сѣда, нѣкои ще бѣдатъ осѣдени и наказани много строго. Ще ги оставя, нека протестирайтъ.

Д-ръ Х. Мутафовъ: Въпрѣкъ това, стели сте за нужно да декларирате нѣкъдѣ, че сте много отъсчителенъ. Ако стане нужда, ще Ви посоча. (Възразение отъ дѣсницата)

Д-ръ Б. Вазовъ: Тѣзи, които деклариратъ, не сж опасни; ония, които мълчатъ, сж по-опасни.

Министъръ И. Пъевъ: Г. г. народни прѣдставители! Както виждате, ние имаме само 5—6 дѣня още, докато се затвори сесията. До това врѣме не ще имамъ честта да видя законопроекта гласуванъ на второ четене. Когато ще бѣде внесенъ на второ четене, увѣренъ съмъ, че ще могатъ всички да си кажатъ думата, че това, което казахъ, ще може да излѣзе на бѣлъ свѣтъ въ дневниците, а така сжщо и онуй, което сж казали моитѣ опоненти. Така че, ако нѣкои отъ г. г. народнитѣ прѣдставители иматъ нужда да имъ се даде още повече свѣтлина отъ слънца, които сега ги нѣма, тѣ ще я добиятъ. Азъ съмъ дълбоко увѣренъ, че това, което ще има да се каже, ще бѣде стереотипно повторение на казаното вече. Но дано не бѣде тѣй. И при второто четене, вие ще имате възможностъ да използвате всички тия нови аргументи, които има да се приведатъ противъ проекта; това сигурно ще сторятъ моитѣ опоненти. Азъ желая едно: при второто четене, а сжщо и прѣдварително въ комисията, когато ще се разисква и ще си даватъ мнѣниято, да мислите за пѣлия народъ толкова, колкото за една класа отъ неговитѣ служители.

Отъ болшинството: Много хубаво. (Ржкоплѣскане)

Министъръ И. Пъевъ: Азъ констатирамъ, г. г. народни прѣдставители, че моитѣ опоненти споменаха толкова пкти „учителтъ, учителтъ, учителтъ“, че не остана врѣме да рекатъ и „народтъ“. А ние тукъ сме повикани да гледаме всичко отъ общитѣ интереси на държавата и отъ общитѣ интереси на народа. Не сме повикани да защитаваме интереситѣ на тая или оная корпорация. Има разни тирани; но нѣма тирания по-прозна отъ тиранията на една корпорация!

Отъ болшинството: Вѣрно!

Министъръ И. Пъевъ: Нека не насърчаваме тая тирания, г. г. народни прѣдставители, и нека, когато разискваме тукъ, да говоримъ само отъ гледна точка на интереситѣ на пѣлата държава, на пѣлия народъ.

Отъ болшинството: Bravo! (Ржкоплѣскане)

Министъръ И. Пъевъ: И всѣко доказателство да го пѣнимъ доколко то допринася на общитѣ интереси, а не на интереситѣ на тая или онази класа отъ служащи на тоя народъ. Нека една класа служащи не се вдига надъ народа. Това е едно унижение на парламента, на парламентарнитѣ разисквания. Азъ се надѣвамъ, г. г. народни прѣдставители, че ние, както въ комисията, тѣй и при второто четене, не ще имаме пакъ такова застъпване на една класа срѣщу единъ народъ.

Отъ болшинството: Bravo! (Бурни ржкоплѣскания)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Ще се гласува. Който г. г. народни прѣдставители приематъ на първо четене законопроекта за допълнение закона за народната просвѣта, моля, да вдигнатъ ржа. (Болшинство) Приема се. (Отъ болшинството бурни ржкоплѣскания)

Минаваме на слѣдната точка отъ дневния редъ.

Обаждатъ се: Отдохъ!

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Тѣй като се иска отдохъ, обявявамъ 10 минути отдохъ.

(Слѣдъ отдохъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: (Звънъ) Както се вижда, нѣма достатъчно число народни прѣдставители, за да продължимъ засѣданieto, и затова азъ мисля, г-да, че ще се съгласите да вдигнемъ засѣданieto, като утрѣ, сжбота, имаме за дневенъ редъ:

Първо, останалитѣ точки отъ днешния дневенъ редъ;

и второ, разглеждане на прошения, както е по правилника.

Вдигамъ засѣданieto.

(Вдигнато на 6 ч. 10 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующи подпрѣдседатели: { А. Буровъ.
Г. Згуревъ.

Секретаръ: А. Кипровъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гължбовъ.